

Nauka i certyfikacja znajomości języka polskiego jako obcego jako kluczowa kompetencja i narzędzie mobilności zawodowej (województwo śląskie)

Raport końcowy

Zamawiający:

Wojewódzki Urząd Pracy w Katowicach

ul. Kościuszki 30

40-048 Katowice

Wojewódzki Urząd Pracy
w Katowicach

Wykonawca (konsorcjum firm):

EU-CONSULT sp. z o.o.

ul. Toruńska 18 C lok. D

80-747 Gdańsk

Grupa BST sp. z o.o.

ul. Mieczników 12

40-748 Katowice

BADANIA · ANALIZY · EWALUACJE · AUDYTY

Spis treści

2.	Metodologia badawcza.....	8
2.1.	Cel i zakres analizy	8
2.2.	Problematyka badawcza.....	8
2.3.	Triangulacja badawcza	10
2.4.	Metodyka: zakres, techniki i dobór próby	11
2.4.1.	Analiza danych zastanych (desk research).....	11
2.4.2.	Analiza porównawcza (benchmarking)	12
2.4.1.	Wywiady indywidualne (TDI)	12
3.	Motywacje i cele nauki języka polskiego jako języka obcego.....	13
3.1.	Profil i motywacje osób uczących się języka polskiego jako obcego	13
3.2.	Wpływ sytuacji społeczno-ekonomicznej na decyzję o nauce	16
4.	Dostępność i formy nauki języka polskiego jako obcego	18
4.1.	Formy nauczania i preferencje uczestników.....	23
4.2.	Adekwatność i dostępność oferty kształcenia	27
5.	System potwierdzania znajomości języka polskiego jako obcego.....	36
5.1.	Dokumenty i instytucje certyfikujące	36
5.2.	Dostępność egzaminów i poziomy biegłości	41
5.3.	Koszty i opłaty związane z uzyskaniem certyfikatów	47
5.4.	<i>Czas oczekiwania na uzyskanie dokumentów potwierdzających znajomość języka</i>	51
5.5.	Grupy osób zobligowane do uzyskania certyfikatu znajomości języka polskiego i motywacje do certyfikacji.....	54
6.	Poziomy nauki i ścieżki edukacyjne.....	58
6.1.	Kursy certyfikowane i niecertyfikowane.....	58
6.2.	Proces certyfikacji znajomości języka ojczystego w innych krajach UE.....	62
6.3.	Spójność polskiego systemu certyfikacji z regulacjami europejskimi.....	68
7.	Bariery i czynniki utrudniające naukę i certyfikację	72
7.1.	Bariery w procesie nauki języka polskiego jako obcego	72
7.2.	Bariery w procesie uzyskania certyfikatu znajomości języka polskiego lub innych dokumentów potwierdzających znajomość języka	74
8.	Kierunki rozwoju i rekomendacje systemowe	78

8.1.	Potrzeba zwiększenia dostępności egzaminów i ośrodków egzaminacyjnych oraz możliwości reformy systemu certyfikacji i organizacji egzaminów	78
8.2.	Ukierunkowanie systemu nauki języka polskiego jako obcego na potrzeby cudzoziemców.....	79
8.3.	Rekomendacje dotyczące poprawy jakości i dostępności kształcenia językowego	80
9.	Spis tabel i wykresów	82
10.	Bibliografia	83
11.	Wzory narzędzi badawczych	84
11.1.	Scenariusz indywidualnego wywiadu pogłębionego z osobami, które kształciły się z zakresu języka polskiego jako obcego.....	84
11.2.	Scenariusz indywidualnego wywiadu pogłębionego z przedstawicielami instytucji prowadzących kształcenie lub certyfikację z zakresu języka polskiego jako obcego	85

1. Słownik pojęć

A1-C2 - Poziomy biegłości językowej według Europejskiego Systemu Opisu Kształcenia Językowego (CEFR).

BUR - Baza Usług Rozwojowych - ogólnopolska baza usług szkoleniowych i rozwojowych wykorzystywana w analizie desk research.

Benchmarking - metoda analizy porównawczej służąca identyfikacji dobrych praktyk możliwych do adaptacji.

CEFR - Common European Framework of Reference for Languages - Europejski System Opisu Kształcenia Językowego określający poziomy A1-C2.

Certyfikat państwowy - oficjalny dokument potwierdzający znajomość języka polskiego jako obcego, wydawany przez Państwową Komisję.

Desk research - analiza danych zastanych; metoda badań oparta na istniejących źródłach wtórnych.

EC - European Commission (Komisja Europejska) - instytucja UE, źródło analiz i raportów cytowanych w bibliografii.

EMN - European Migration Network - Europejska Sieć Migracyjna, źródło danych dotyczących integracji językowej migrantów.

Ewaluacja - ocena funkcjonowania systemu nauki i certyfikacji oparta na triangulacji danych.

FESL - Fundusze Europejskie dla Śląskiego - program finansowania regionalnego, w tym działań integracyjnych cudzoziemców.

GUS - Główny Urząd Statystyczny - instytucja dostarczająca oficjalne dane statystyczne wykorzystywane w analizie.

ID (np. ID 14, ID 80) - oznaczenie wypowiedzi respondentów w badaniach TDI.

Integracja językowa - proces przyswajania języka jako narzędzia integracji społecznej, edukacyjnej i zawodowej.

Język polski jako obcy (JPJO) - przedmiot raportu; nauka polszczyzny przez cudzoziemców.

Kurs certyfikowany - kurs przygotowujący do egzaminów zgodnych z CEFR.

Kurs niecertyfikowany - kursy społeczne, fundacyjne, nieformalne, często bezpłatne.

LIAM - Linguistic Integration of Adult Migrants - program Rady Europy dotyczący integracji językowej osób dorosłych.

MEiN - Ministerstwo Edukacji i Nauki - instytucja odpowiedzialna za regulacje dotyczące egzaminów.

MNiSW - Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego - organ wydający akty wykonawcze dotyczące systemu certyfikacji.

NAWA - Narodowa Agencja Wymiany Akademickiej - instytucja zapewniająca obsługę administracyjną i finansową Państwowej Komisji ds. Poświadczeń.

NGO - Non-Governmental Organisation - organizacja pozarządowa prowadząca m.in. bezpłatne kursy JPJO.

OECD - Organisation for Economic Co-operation and Development - organizacja międzynarodowa, źródło analiz dotyczących rynku pracy i integracji migrantów.

Ośrodek egzaminacyjny - instytucja uprawniona do przeprowadzania egzaminów państwowych z języka polskiego.

PAP - Polska Agencja Prasowa - źródło danych z zakresu funkcjonowania systemu certyfikacji.

PKPZJPJO - Państwowa Komisja ds. Poświadczania Znajomości Języka Polskiego jako Obcego - centralny organ odpowiedzialny za egzaminy i certyfikację JPJO.

Poświadczanie znajomości języka - proces formalnego potwierdzania kompetencji językowych.

Rozporządzenia MEiN/MNiSW - akty regulujące organizację egzaminów i zasady funkcjonowania Komisji.

Scenariusz IDI - Scenariusz indywidualnego wywiadu pogłębionego - narzędzie badawcze wykorzystane w analizie jakościowej.

System certyfikacji - zestaw instytucji, procedur i regulacji prawnych dotyczących egzaminów państwowych z JPJO.

Skala CEFR - europejski system poziomów biegłości językowej.

TELC - The European Language Certificates - europejski system egzaminów językowych, równorzędny z polskimi certyfikatami państwowymi.

TDI - indywidualne wywiady pogłębione - technika badawcza stosowana w projekcie (in-depth interviews).

Triangulacja badawcza - łączenie wielu metod badawczych w celu zwiększenia wiarygodności wyników.

UE - Unia Europejska - kontekst odniesienia dla porównań systemów certyfikacji.

Ustawa o języku polskim (1999) - podstawowy akt prawny regulujący zasady certyfikacji JPJO.

WUP - Wojewódzki Urząd Pracy

2. Metodologia badawcza

2.1. Cel i zakres analizy

Głównym celem analizy było poznanie potrzeb językowych osób podejmujących naukę języka polskiego jako obcego na obszarze województwa śląskiego oraz procesu certyfikacji kompetencji językowych dla osób dorosłych, ze szczególnym uwzględnieniem doświadczeń uczestników kursów, praktyk instytucji edukacyjnych oraz dobrych praktyk stosowanych w innych programach krajowych i regionalnych. Wyniki analizy posłużą do sformułowania rekomendacji dotyczących optymalizacji systemu nauki i certyfikacji języka polskiego jako obcego w województwie śląskim.

Zakres analizy objął w szczególności:

- Analizę czynników mających wpływ na podjęcie nauki języka polskiego jako obcego;
- Analizę czynników mających wpływ na uzyskanie certyfikatu znajomości języka polskiego wydawanego przez Państwową Komisję ds. Poświadczania Znajomości Języka Polskiego jako Obcego;
- Analizę konieczności uzyskania certyfikatu znajomości języka polskiego wydawanego przez Państwową Komisję ds. Poświadczania Znajomości Języka Polskiego jako Obcego;
- Analizę możliwości nauki języka polskiego jako obcego.

2.2. Problematyka badawcza

Analiza udzieliła odpowiedzi na następujące pytania badawcze:

- 1) Kto i w jakim celu podejmuje naukę języka polskiego jako języka obcego;
- 2) Czy te cele są względnie stałe czy -przeciwnie -zmienne w zależności od bieżącej sytuacji społeczno-gospodarczej;
- 3) Jak wygląda rynek województwa w zakresie możliwości nauki języka polskiego jako obcego, która forma kształcenia jest wybierana najczęściej (np. stacjonarna, hybrydowa, na odległość, z wykorzystaniem nowoczesnych technologii);
- 4) Czy dostępność form/możliwości kształcenia odpowiada zapotrzebowaniu w tym zakresie;

- 5) Czy istnieją, (a jeśli tak, to jakie) możliwości bezpłatnej nauki języka polskiego jako obcego;
- 6) Czy istnieją, (a jeśli tak, to jakie) formy potwierdzania znajomości języka polskiego jako obcego;
- 7) Jakiego rodzaju dokumentów potwierdzających znajomość języka polskiego jako obcego można uzyskać;
- 8) Gdzie można ubiegać się o uzyskanie dokumentów potwierdzających znajomość języka polskiego jako obcego oraz jakie są warunki ubiegania się o nie;
- 9) W ilu ośrodkach można uzyskać certyfikat potwierdzający znajomość języka polskiego jako obcego wydawany przez Państwową Komisję ds. Poświadczania Znajomości Języka Polskiego jako Obcego (ze wskazaniem ilości ośrodków w poszczególnych województwach oraz liczby osób zainteresowanych uzyskaniem certyfikatu);
- 10) Ile osób rocznie i na jakich poziomach znajomości ubiega się w województwie śląskim o wydanie certyfikatu wydawanego przez Państwową Komisję ds. Poświadczania Znajomości Języka Polskiego jako Obcego;
- 11) Czy uzyskanie dokumentów potwierdzających znajomość języka polskiego jako obcego związana jest z opłatami;
- 12) Jak długi jest okres oczekiwania na uzyskanie dokumentów potwierdzających znajomość języka polskiego jako obcego;
- 13) Kto oraz z jakiego powodu/ z jakich powodów musi uzyskać certyfikat znajomości języka polskiego wydawany przez Państwową Komisję ds. Poświadczania Znajomości Języka Polskiego jako Obcego;
- 14) Na jakich poziomach znajomości języka polskiego można uzyskać certyfikat wydawany przez Państwową Komisję ds. Poświadczania Znajomości Języka Polskiego jako Obcego oraz dokumentów potwierdzających znajomość języka polskiego jako obcego;
- 15) Jakiego poziomu nauki języka polskiego jako obcego są wybierane w procesie podlegającym i niepodlegającym certyfikacji;
- 16) Jak wygląda proces certyfikacji znajomości języka ojczystego w innych krajach UE;

- 17) Czy istnieją międzynarodowe wymogi regulujące proces certyfikacji (poświadczania) znajomości języka ojczystego jako obcego, a jeśli tak, to jakie i czy polski system poświadczania znajomości języka polskiego jako obcego jest z nimi spójny;
- 18) Czy istnieją czynniki, które negatywnie wpływają bądź mogą wpływać na proces nauki języka polskiego jako obcego
- 19) Czy istnieją czynniki, które negatywnie wpływają bądź mogą wpływać na proces uzyskania certyfikatu znajomości języka polskiego wydawanego przez Państwową Komisję ds. Poświadczania Znajomości Języka Polskiego jako Obcego;
- 20) Czy istnieją czynniki, które negatywnie wpływają bądź mogą wpływać na proces uzyskania innych dokumentów potwierdzających znajomość języka polskiego jako obcego;
- 21) Czy konieczne jest zwiększenie dostępności egzaminów z języka polskiego jako obcego np. m. in.:
- a. przez zwiększenie liczby ośrodków egzaminacyjnych w województwie;
 - b. przeniesienie zadań związanych z organizowaniem egzaminów z Komisji Poświadczania Znajomości Języka Polskiego jako Obcego na inne podmioty;
 - c. zniesienie opłat/ zmniejszenie opłat;
 - d. zwiększenie ilości dostępnych terminów egzaminów;
 - e. zapewnienie możliwości przystąpienia do egzaminu na każdym poziomie biegłości językowej.
- 22) W jaki sposób należałoby ukierunkować system nauki języka polskiego jako obcego tak, by w jak największym stopniu spełniał oczekiwania większej ilości osób zainteresowanych uzyskaniem certyfikatu znajomości języka polskiego wydawanego przez Państwową Komisję ds. Poświadczania Znajomości Języka Polskiego jako Obcego.

2.3. Triangulacja badawcza

Triangulacja jest kluczowym elementem planu badawczego, wzmacniającym kompleksowość i wiarygodność wyników ewaluacji. W ramach realizacji Zadania IV

została zastosowana triangulacja metodologiczna, polegająca na łączeniu różnych źródeł danych i technik badawczych. Takie podejście pozwoliło na:

- minimalizowanie ryzyka błędów systematycznych związanych z jedną metodą;
- weryfikację spójności wniosków poprzez porównanie informacji uzyskanych z różnych perspektyw;
- lepsze uchwycenie złożoności problematyki nauki i certyfikacji języka polskiego jako obcego.

W praktyce triangulacja objęła:

- Analizę danych wtórnych (desk research);
- Badania jakościowe (wywiady z uczestnikami kursów oraz przedstawicielami instytucji edukacyjnych);
- Analizę porównawczą (benchmarking) programów stosowanych w innych regionach i krajach.

Wyniki z poszczególnych technik zostały zintegrowane na etapie opracowywania raportu, co umożliwi wypracowanie pogłębionych i rzetelnych rekomendacji. W doborze źródeł do poszczególnych etapów triangulacji zastosowano kryteria metodologiczne, których priorytetem była trafność, w kontekście celu badania, aktualność oraz wiarygodność informacji. Dlatego wykorzystano wyłącznie źródła instytucjonalne, oficjalne statystyki oraz dane zgromadzone przez Wykonawcę. Dobór materiałów uwzględniał zasięg terytorialny, ponieważ priorytetowo traktowano dane odnoszące się do województwa śląskiego lub do porównań krajowych i europejskich.

2.4. Metodyka: zakres, techniki i dobór próby

W ramach analizy przewidziano pozyskanie danych w wyniku zastosowania triangulacji następujących metod i technik badawczych:

2.4.1. Analiza danych zastanych (desk research)

Opis techniki: Desk research to metoda polegająca na analizie istniejących źródeł wtórnych w celu uzyskania pełnego obrazu problematyki. Pozwala również na integrację rozproszonych informacji i zidentyfikowanie luk wymagających pogłębienia.

Analiza danych zastanych objęła:

- dane z Bazy Usług Rozwojowych (BUR)/ baz usług szkoleniowych i studiów podyplomowych;
- Programy regionalne;
- Ewaluacje, raporty, badania, analizy, publikacje, opracowania dotyczące przedmiotu zamówienia;
- Dane statystyczne GUS;
- Dane publikowane przez Urzędy Pracy/ Instytucje Szkoleniowe/ Uczelnie oferujące studia podyplomowe;
- Zintegrowany System Kwalifikacji.

2.4.2. Analiza porównawcza (benchmarking)

Opis techniki: Benchmarking to analiza porównawcza, której celem jest identyfikacja dobrych praktyk możliwych do adaptacji.

Etapy:

1. Opracowanie matrycy kryteriów porównawczych;
2. Zebranie danych;
3. Analiza porównawcza i identyfikacja modelowych rozwiązań.

Zakres badania: programy krajowe/regionalne.

Wielkość próby: Przedmiotem benchmarkingu są 3 programy krajowe/regionalne/europejskie dotyczące kształcenia osób, uzgodnione uprzednio z Zamawiającym.

Dobór: celowy -w trakcie analizy desk research zidentyfikowano najlepsze rozwiązania w zakresie kształcenia.

Uzasadnienie zastosowania techniki: Zastosowanie benchmarkingu umożliwiło zidentyfikowanie wartościowych, niestosowanych w województwie rozwiązań.

2.4.1. Wywiady indywidualne (TDI)

Opis techniki: TDI to indywidualne rozmowy prowadzone w sposób ustrukturyzowany na podstawie scenariusza, pozwalające uzyskać szczegółowe informacje i wyjaśnienia.

Populacja badana:

- Przedstawiciele instytucji prowadzących kształcenie lub certyfikację z zakresu języka polskiego jako obcego;
- Osoby kształcące się z zakresu języka polskiego jako obcego.

Liczebność próby: Wykonawca zrealizował 10 wywiadów.

Dobór próby: Celowy -respondenci posiadający wiedzę na temat organizacji nauki i certyfikacji języka polskiego jako obcego oraz osoby kształcące się z zakresu języka polskiego jako obcego.

3. Motywacje i cele nauki języka polskiego jako języka obcego

3.1. Profil i motywacje osób uczących się języka polskiego jako obcego

W tej części raportu przedstawiono charakterystykę osób uczących się języka polskiego jako obcego, w celu określenia, jakie grupy społeczne i zawodowe najczęściej podejmują naukę języka polskiego, a także jakie czynniki wpływają na ten proces. Niniejszy podrozdział zawiera także analizę motywacji osób uczących się języka polskiego. W analizie uwzględniono przede wszystkim motywacje systemowe i administracyjne, które mają największy zakres oddziaływania. Celem jest zidentyfikowanie najważniejszych powodów podjęcia nauki oraz określenie jak kształtuje to sposób uczestnictwa w kursach i wyboru ścieżki edukacyjnej.

Cudzoziemcy uczestniczący w wywiadach TDI reprezentowali różne cechy społeczno-demograficzne, a także pochodzili z różnych rejonów świata. Wśród rozmówców byli studenci z Europy Wschodniej oraz osoby z Azji. Motywacje uczestników wywiadów najczęściej dotyczyły planów edukacyjnych (studia, kursy akademickie) oraz zawodowych (praca, uznanie kwalifikacji). Dla części cudzoziemców znajomość języka polskiego stanowi podstawę do stabilizacji społecznej i ekonomicznej. Analiza wypowiedzi uczestników badania wskazuje na zależność między długością pobytu w Polsce a poziomem motywacji. Osoby, które planują pozostać w Polsce, deklarują większe zaangażowanie w naukę i dążenie do formalnej certyfikacji.

ID 1

„Od lat planowałem studiować w Polsce i w 2020 roku rozpocząłem naukę polskiego w Domu Polskim w Mińsku. Chodziłem tam cztery razy w tygodniu, a potem przyjechałem do Katowic na kurs przygotowawczy i dostałem się na filologię polską.”

ID 20

„Jestem obywatelem Korei Południowej i zaczynałem studiować filologię polską w Korei. Potem przyjechałem do Polski na wymianę studencką, żeby kontynuować naukę.”

ID 31

„Moja mama znalazła bezpłatne kursy w fundacji ADRA. Nie mogłem nic powiedzieć po polsku, a chciałem. Nauczyłem się podstaw gramatyki i czytania, potem poszedłem do polskiego liceum.”

ID 59

„Historia zaczęła się 5-6 lat temu, rodzice oddali mnie na korki z polskiego. Potem miałem nauczycielkę, później kurs online przed wyjazdem do Polski, i wtedy już się dobrze nauczyłem.”

ID 79

„Od początku chciałam uczyć języka, żeby mieć więcej opcji dla kariery i pracy. Teraz, po wojnie, rozumiem, że zostaniemy w Polsce, więc chcę osiągnąć poziom B2, żeby móc tu pracować jako nauczycielka.”

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wywiadów TDI

Analiza profilu oraz motywacji osób uczących się języka polskiego jako obcego wskazuje, że proces akwizycji języka jest silnie związany zarówno z indywidualnymi planami życiowymi i edukacyjnymi, jak i z czynnikami systemowymi, w tym administracyjnymi i migracyjnymi. W badaniu wzięły udział osoby pochodzące z różnych regionów świata, reprezentujące zróżnicowane ścieżki migracyjne i edukacyjne. Najlicniejszą grupę stanowią osoby przybywające z krajów Europy Wschodniej, natomiast wśród respondentów obecne były również osoby z Azji, dla których nauka języka polskiego stanowi część długofalowych planów związanych z edukacją wyższą lub rozwojem zawodowym.

Wszystkie wypowiedzi rozmówców wskazują, że motywacja do nauki języka polskiego jest wielowymiarowa. Po pierwsze, istotnym motywem jest chęć podjęcia lub kontynuacji studiów w Polsce, zwłaszcza na kierunkach filologicznych i innych wymagających biegłej znajomości języka np. polonistyka, dziennikarstwo,

kulturoznawstwo. Respondenci deklarują przygotowanie językowe jeszcze przed przyjazdem do Polski, w tym kursy intensywne realizowane w kraju pochodzenia, co podkreśla znaczenie planowania migracji edukacyjnej z wyprzedzeniem.

Drugim kluczowym obszarem motywacyjnym jest sfera zawodowa. Nauka języka polskiego stanowi narzędzie umożliwiające nie tylko podjęcie zatrudnienia, ale również kontynuację ścieżki kariery rozpoczętej w kraju pochodzenia. Dotyczy to zarówno zawodów wymagających formalnych kwalifikacji i certyfikacji, jak również pracy w sektorach, w których znajomość języka jest podstawowym warunkiem funkcjonowania na rynku pracy. Podkreślana jest rola polszczyzny jako kapitału wejścia” do systemu edukacji i zatrudnienia.

Analiza wypowiedzi uczestników wyraźnie wskazuje na korelację między horyzontem pobytowym a natężeniem motywacji. Osoby, które planują pozostać w Polsce długoterminowo - z uwagi na sytuację polityczną w kraju pochodzenia, decyzje rodzinne czy perspektywy zawodowe - wykazują szczególnie wysokie zaangażowanie w proces uczenia się. Deklarują dążenie do osiągnięcia poziomu językowego umożliwiającego studiowanie, podjęcie pracy oraz uzyskanie formalnych kwalifikacji, takich jak certyfikaty poziomów biegłości lub nostryfikacja uprawnień zawodowych. W tym kontekście polszczyzna pełni funkcję integracyjną - stanowi narzędzie budowania długofalowej stabilizacji społeczno-ekonomicznej.

W przypadku niektórych rozmówców nauka języka polskiego rozpoczyna się już na etapie planowania migracji oraz przed wyjazdem z kraju pochodzenia. Proces ten obejmuje korepetycje, kursy online oraz przygotowanie językowe realizowane w wyspecjalizowanych instytucjach, co świadczy o rosnącej dostępności zasobów edukacyjnych oraz o wysokim poziomie determinacji migrantów w przygotowaniu do zmiany kraju zamieszkania.

Warto także zauważyć, że wsparcie instytucjonalne, np. możliwość uczestnictwa w bezpłatnych kursach językowych organizowanych przez organizacje pozarządowe, stanowi ważny element ułatwiający wejście do systemu edukacyjnego oraz codzienne funkcjonowanie w Polsce, szczególnie dla osób młodych oraz osób przybyłych w trybie nagłym, np. w wyniku konfliktu zbrojnego.

Podsumowując, profil osób uczących się języka polskiego jako obcego charakteryzuje się dużą złożonością, która obejmuje zarówno uwarunkowania indywidualne, jak i zewnętrzne. Kluczowe znaczenie ma strategia migracyjna jednostek - osoby planujące długoterminowy pobyt inwestują w rozwój kompetencji językowych już przed przyjazdem, wykazują wysoki poziom motywacji oraz traktują znajomość języka jako warunek konieczny dla osiągnięcia celów edukacyjnych i zawodowych w Polsce. Wyniki badania potwierdzają także rolę języka jako narzędzia integracji społecznej oraz budowania długofalowej ścieżki życiowej w nowym kraju.

3.2. Wpływ sytuacji społeczno-ekonomicznej na decyzję o nauce

Ta część raportu zawiera informacje na temat czynników zewnętrznych, które oddziałują na motywację do nauki języka polskiego. Celem jest określenie dynamiki bieżących trendów społeczno-gospodarczych.

Sytuacja społeczno-ekonomiczna jest silnym czynnikiem motywującym. Uczestnicy wywiadów TDI wskazują znaczenie nauki języka jako istotnego dla znalezienia zatrudnienia i legalizacji pobytu. Jednocześnie często pojawiającym się motywem jest integracja ze społecznością lokalną. W szczególności w przypadku osób z Ukrainy nauka polskiego wskazywana jest jako konieczność w związku z regulacjami legislacyjnymi związanymi z obywatelstwem i zatrudnieniem. Obecnie warto podkreślić, że w związku z sytuacją geopolityczną oprócz studentów istotnymi grupami są osoby, które korzystają z kursów z przyczyn: życiowych, rodzinnych i często łączą obowiązki domowe i zawodowe z nauką języka, w celu ustabilizowania swojej sytuacji w Polsce.

ID 2

„Względy ekonomiczne głównie -Białoruś nie jest bogata, a w Polsce płace są lepsze. Dlatego tu przyjechałem.”

ID 79

„Po wojnie w Ukrainie rozumiem, że ja i moje dzieci będziemy mieszkać w Polsce. Chcę mieć certyfikat, żeby móc tu pracować.”

ID 93

„Głównym powodem była praca, bo ciężko bez języka. A potem, gdy przeprowadziliśmy się całą rodziną, potrzebny był certyfikat do legalizacji pobytu.”

ID 95

„W czasie COVID-u był przy Uniwersytecie Śląskim kurs bezpłatny online. Bardzo mi się przydał przed egzaminem, szczególnie w kontaktach z urzędami.”

ID 97

„Dla mnie kursy online były dobre, bo mam dwójkę dzieci, jedno niepełnosprawne. Nie mogłem wychodzić z domu, więc taka forma była idealna.”

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wywiadów TDI

Wpływ sytuacji społeczno-ekonomicznej na decyzję o nauce języka polskiego w województwie śląskim ma charakter wielowymiarowy i jest ściśle powiązany z uwarunkowaniami regionalnego rynku pracy, procesami migracyjnymi oraz indywidualnymi strategiami adaptacyjnymi cudzoziemców. Wyniki badania wskazują,

że nauka języka polskiego jest postrzegana jako warunek umożliwiający stabilne funkcjonowanie społeczne i zawodowe w regionie - w szczególności w ośrodkach miejskich o największym napływie cudzoziemców oraz największej intensywności aktywności gospodarczej.

Znajomość języka polskiego jest traktowana jako kluczowy zasób podnoszący szanse na zatrudnienie i umożliwiającą dostęp do bardziej zróżnicowanych ofert pracy. Brak kompetencji językowych ogranicza możliwości wejścia na rynek pracy lub skutkuje zatrudnieniem na stanowiskach o niskiej specjalizacji, często poniżej posiadanych kwalifikacji. Nauka języka jest więc strategią poprawy pozycji zawodowej i osiągnięcia większej stabilizacji ekonomicznej.

Na decyzje o rozpoczęciu nauki istotnie wpływa także otoczenie regulacyjne. Respondenci wskazują na wymogi formalne dotyczące pobytu i zatrudnienia w Polsce oraz konieczność posiadania potwierdzenia kompetencji językowych w procesach administracyjnych i rekrutacyjnych. Dotyczy to szczególnie osób deklarujących chęć długoterminowego pobytu w województwie śląskim, w tym obywateli Ukrainy i innych krajów, którzy wiążą swoją przyszłość z tym regionem.

Istotnym motywem pozostaje integracja społeczna. Uczestnicy badania podkreślają znaczenie umiejętności komunikacji w codziennych sytuacjach, w kontaktach z instytucjami, środowiskiem szkolnym dzieci oraz lokalną społecznością. W przypadku części osób (zwłaszcza opiekunów rodzin) elastyczne formy nauki, w tym kursy online, odegrały znaczącą rolę w umożliwieniu udziału w kształceniu językowym.

Podsumowując, sytuacja społeczno-ekonomiczna oraz otoczenie instytucjonalne w województwie śląskim stanowią silny impuls do podejmowania nauki języka polskiego przez cudzoziemców. Jest ona traktowana zarówno jako warunek aktywności zawodowej, jak i element integracji oraz budowania długoterminowej stabilizacji życiowej na terenie regionu.

4. Dostępność i formy nauki języka polskiego jako obcego

Rynek i oferta edukacyjna w województwie śląskim

W tym podrozdziale opisano aktualny stan oferty edukacyjnej w regionie, poprzez wskazanie głównych instytucji i podmiotów prowadzących naukę języka polskiego jako obcego. Przeanalizowany został zasięg i profil działalności tych instytucji oraz stosunek popytu do podaży.

Uczestnicy wywiadów TDI z cudzoziemcami wskazywali przede wszystkim na duże ośrodki szkoleniowe w województwie śląskim. Respondenci mieli doświadczenie przede wszystkim z największym i najstarszym tego typu ośrodkiem w województwie śląskim tj. Szkołą Języka i Kultury Polskiej Uniwersytetu Śląskiego. Rozmówcy zwracali uwagę na wysoki poziom merytoryczny zajęć i profesjonalizm prowadzących. W wywiadach pojawiały się także przykłady inicjatyw lokalnych takich jak: fundacje i szkoły policealne, które uzupełniają ofertę, jednakże należy podkreślić, że wśród badanych osób dominującą i najbardziej znaczącą rolę odgrywał sektor akademicki.

ID 4

„Szkoła Języka i Kultury Polskiej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.”

ID 11

„Uczyli głównie doktorzy, wszyscy po glottodydaktyce. Ekipa bardzo dobrze wyszkolonych ludzi, wiedzą, co robią.”

ID 23

„Zajęcia w Szkole Języka i Kultury Polskiej pod UŚ były intensywne -od rana do południa, wykłady o kulturze, kompetentni wykładowcy.”

ID 48

„Certyfikatami zajmuje się Szkoła Języka i Kultury Polskiej, tam gdzie ja studiowałem.”

ID 95

„Podczas COVID-u przy Uniwersytecie Śląskim był kurs bezpłatny online - sześciomiesięczny, prowadzony przez profesorów. Bardzo przydatny.”

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wywiadów TDI

Respondenci będący przedstawicielami instytucji prowadzących kursy językowe dla cudzoziemców wskazywali, że rynek województwa śląskiego jest bardzo

zróżnicowany i rozwinięty. Ich zdaniem obejmuje on zarówno duże ośrodki akademickie, jak i szkoły prywatne specjalizujące się w nauczaniu osób z zagranicy. Zdaniem badanych w ostatnich latach zwiększyło się zapotrzebowanie wśród migrantów pracujących i kandydatów na studia. W opinii badanych ośrodki łączą funkcje edukacyjne z przygotowaniem do certyfikacji i legalizacji pobytu.

ID 44

„Od 35 lat prowadzimy kursy języka polskiego na wszystkich poziomach i dla różnych grup -od studentów po uczestników projektów integracyjnych.”

ID 1

„Prowadzimy kursy grupowe, indywidualne i firmowe. Przygotowujemy do egzaminów certyfikatowych i TELC.”

ID 67

„Uczymy tylko języka polskiego jako obcego, głównie ludzi pracy, którzy mieszkają tu na stałe.”

ID 23

„Największą grupą są obywatele Ukrainy, ale też Białoruś, Stany, Indie czy Afryka. Polska staje się coraz atrakcyjniejszym miejscem do osiedlenia.”

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wywiadów TDI

Analiza rynku usług edukacyjnych w zakresie nauki języka polskiego jako obcego w województwie śląskim wskazuje na dominującą rolę instytucji akademickich, w szczególności Szkoły Języka i Kultury Polskiej Uniwersytetu Śląskiego, która pełni funkcję wiodącego ośrodka w regionie zarówno pod względem wielkości oferty, jak i profesjonalizacji kadry dydaktycznej w aspekcie analizowanego tematu. W województwie śląskim funkcjonują następujące ośrodki akademickie prowadzące kursy językowe:

- Szkoła Języka i Kultury Polskiej Uniwersytetu Śląskiego - największy i najbardziej wyspecjalizowany ośrodek w regionie w zakresie kursów językowych z języka polskiego.
- Politechnika Śląska (Gliwice) - kursy języka polskiego dla studentów zagranicznych prowadzone przez Centrum Językowe.
- Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach - kursy języka polskiego organizowane w ramach Centrum Języków Obcych lub programu wsparcia studentów międzynarodowych.

- Akademia WSB (Dąbrowa Górnicza) -regularne kursy języka polskiego dla cudzoziemców w ramach studiów anglojęzycznych i Centrum Języków Obcych.

Uczelnie niepubliczne z ofertą kursów językowych np. Wyższa Szkoła Humanitas (Sosnowiec), które prowadzą kursy języka polskiego dla studentów obcokrajowców w ramach działów współpracy międzynarodowej.

Wypowiedzi uczestników badania potwierdzają, że to właśnie zaplecze uniwersyteckie stanowi kluczowy punkt odniesienia dla cudzoziemców podejmujących naukę języka, co wynika z postrzeganej wysokiej jakości kształcenia, struktury zajęć oraz możliwości przygotowania do egzaminów certyfikacyjnych.

Jednocześnie uwagę zwraca rosnące znaczenie podmiotów nieakademickich - w tym fundacji, szkół językowych oraz inicjatyw realizowanych w ramach projektów integracyjnych. Podmioty te pełnią rolę istotnego uzupełnienia oferty, szczególnie w zakresie elastycznych form kształcenia oraz kursów ukierunkowanych na szybkie wejście na rynek pracy i realizację obowiązków administracyjnych związanych z pobytem cudzoziemców. Z wywiadów wynika także, że część tych podmiotów specjalizuje się w kursach dla migrantów ekonomicznych oraz osób mieszkających w regionie na stałe, co wskazuje na dostosowywanie profilu usług do zmieniających się potrzeb populacji uczących się.

W ujęciu ogólnym rynek edukacyjny w województwie śląskim charakteryzuje się znaczną różnorodnością i segmentacją odbiorców, od studentów i kandydatów na studia, po osoby pracujące, a także uczestników działań integracyjnych. Postępująca profesjonalizacja oraz wzrost zapotrzebowania na kursy przygotowawcze do certyfikacji sugerują, że nauka języka polskiego coraz częściej jest traktowana przez migrantów nie tylko jako narzędzie codziennej komunikacji, ale także jako element budowania ścieżki zawodowej i uregulowania statusu pobytowego. **Proces certyfikacji znajomości języka polskiego jako obcego jest regulowany ustawą o języku polskim z 7 października 1999r. (Dz.U. 2024 poz. 1556) oraz aktami wykonawczymi w tym: Rozporządzeniem Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z 14 lutego 2025r. w sprawie egzaminów z języka polskiego jako obcego oraz rozporządzeniami określającymi zasady funkcjonowania Państwowej Komisji ds. Poświadczeń Znajomości Języka Polskiego jako Obcego. Narodowa Agencja Wymiany Akademickiej (NAWA) zapewnia Komisji obsługę administracyjną i finansową. Rozporządzenia te określają poziomy biegłości językowej objęte certyfikacją, zasady organizacji egzaminów oraz wzory certyfikatów. Certyfikat jest wymagany przy ubieganiu się o pobyt stały i obywatelstwo, a także pełni funkcje formalnego potwierdzenia kompetencji w procesach rekrutacyjnych i zawodowych.**

Infografika 1 Procedurę certyfikacji znajomości języka polskiego jako obcego reguluje Ustawa o języku polskim z 7 października 1999 r. oraz wydane na jej podstawie rozporządzenia.

Schemat procedury certyfikacyjnej znajomości języka polskiego jako obcego

Źródło: Opracowanie własne

Z punktu widzenia dostępności i adekwatności oferty można stwierdzić, że województwo śląskie dysponuje rozbudowanym ekosystemem instytucji edukacyjnych, jednak struktura rynku pozostaje zdominowana przez duże ośrodki miejskie. Wyniki analizy wskazują, że dalsze kierunki rozwoju mogą obejmować wzmacnianie oferty w mniejszych ośrodkach oraz rozwijanie kursów hybrydowych i online - rozwiązania, które okazały się kluczowe m.in. w okresie pandemii oraz dla osób łączących naukę z obowiązkami zawodowymi lub rodzinnymi.

Podsumowując, rynek nauki języka polskiego jako obcego w województwie śląskim jest dojrzały i stabilny, a jednocześnie w fazie dynamicznego dostosowywania się do rosnącego zapotrzebowania migracyjnego. Dominuje oferta akademicka wspierana przez sektor społeczny i prywatny, co wspólnie tworzy system nauki języka odpowiadający zarówno na potrzeby edukacyjne, jak i integracyjne mieszkańców pochodzenia cudzoziemskiego.

Uzupełniając należy wskazać, że zaprezentowane wnioski z wywiadów są spójne z analizą danych zastanych dotyczącą rynku usług edukacyjnych w regionie. Zestawienie informacji dostępnych w publicznych rejestrach instytucji szkoleniowych oraz przegląd ofert podmiotów prowadzących kursy języka polskiego jako obcego potwierdzają dominującą rolę ośrodków akademickich, w szczególności Uniwersytetu Śląskiego, który pełni funkcję głównego zaplecza dydaktycznego i certyfikacyjnego. Jednocześnie identyfikacja podmiotów pozauczelnianych wskazuje na rosnącą obecność organizacji społecznych, szkół językowych oraz placówek realizujących projekty integracyjne finansowane ze środków publicznych. Oznacza to, że struktura rynku w województwie śląskim opiera się na modelu mieszanym, w którym sektor akademicki odpowiada za kształcenie formalne i przygotowanie do egzaminów, natomiast sektor społeczny i prywatny pełni rolę uzupełniającą w zakresie dostępu, elastycznych form nauki i wsparcia integracyjnego.

Zestawienie informacji empirycznych z wynikami przeglądu ofert edukacyjnych pozwala stwierdzić, że województwo śląskie dysponuje relatywnie rozwiniętą infrastrukturą nauczania języka polskiego jako obcego, jednak jej rozmieszczenie koncentruje się wokół głównych ośrodków miejskich. W perspektywie rozwoju systemu nauczania w regionie kluczowe znaczenie może mieć dalsze wzmacnianie dostępności w mniejszych miastach oraz utrzymanie hybrydowych modeli nauczania, które ułatwiają uczestnictwo osobom pracującym oraz łączącym edukację z obowiązkami rodzinnymi lub zawodowymi. Tym samym informacje pochodzące z badania jakościowego oraz analizy danych zastanych układają się w spójny obraz regionalnego rynku edukacyjnego, wskazując na jego dojrzałość, rosnącą specjalizację i znaczącą rolę w procesie integracji społecznej cudzoziemców w województwie śląskim.

4.1. Formy nauczania i preferencje uczestników

W tej części raportu analizie poddano formy kształcenia oraz preferencje zarówno uczestników kursów, jak i instytucji szkoleniowych w tym zakresie. Każda z form posiada swoje zalety i ograniczenia, a niniejsza analiza pozwala na ocenę, które formy są najbardziej trafne w kontekście nauki języka polskiego przez cudzoziemców.

Brak jest dokładnych, centralnie zbieranych danych pozwalających na precyzyjne potwierdzenie szacunków, które dotyczą podziału uczestników kursów pozaszkolnych na formy stacjonarną, zdalną i hybrydową. Istnieją jednak potwierdzone danymi trendy, które pozwalają na szacunkowe określenie udziału poszczególnych usług w rynku. **Liczba cudzoziemców ubezpieczonych w ZUS na koniec września 2025r wyniosła 1,267 mln¹.** Szacunki ekspertów, uwzględniające również uchodźców wojennych ze statusem UKR oraz osoby przebywające w Polsce krótkoterminowo, wskazują, że łączna **liczba cudzoziemców w Polsce może sięgać 2,3-2,5 miliona osób².** W systemie szkolnym **ok. 353 tys. uczniów to cudzoziemcy.** W ponad 80% są to osoby z Ukrainy i w ok. 9% z Białorusi. Uczniowie z innych krajów stanowią zdecydowaną mniejszość. **W kwietniu 2025 roku ponad jedna trzecia tych uczniów (36%) korzystała z dodatkowych lekcji języka polskiego.³** Liczba studentów cudzoziemców w Polsce wynosi **ponad 108 tys. osób.**

Estymacja udziału rynkowego form nauczania została przeprowadzona na podstawie następujących danych i trendów: liczba cudzoziemców w Polsce, liczba studentów międzynarodowych, liczba cudzoziemców w szkołach, obowiązkowe lekcje polskiego języka jako języka obcego, wartość rynku i dotacje oraz trendy, do których najwyraźniejszym jest wzrost zainteresowania kursami po 2022r., a także rozwój form hybrydowych i zdalnych. Należy jednak pamiętać, że precyzyjny podział procentowy na formy stacjonarną, zdalną i hybrydową opiera się na szacunkach branżowych i danych cząstkowych z uczelni, a nie na pełnych danych statystycznych GUS. Uwzględniono, że nadal najbardziej powszechnymi kursami są kursy

¹ Polska Agencja Prasowa (PAP Biznes), depesza z 24.10.2025 r., serwis PAP Biznes, dostęp online: biznes.pap.pl

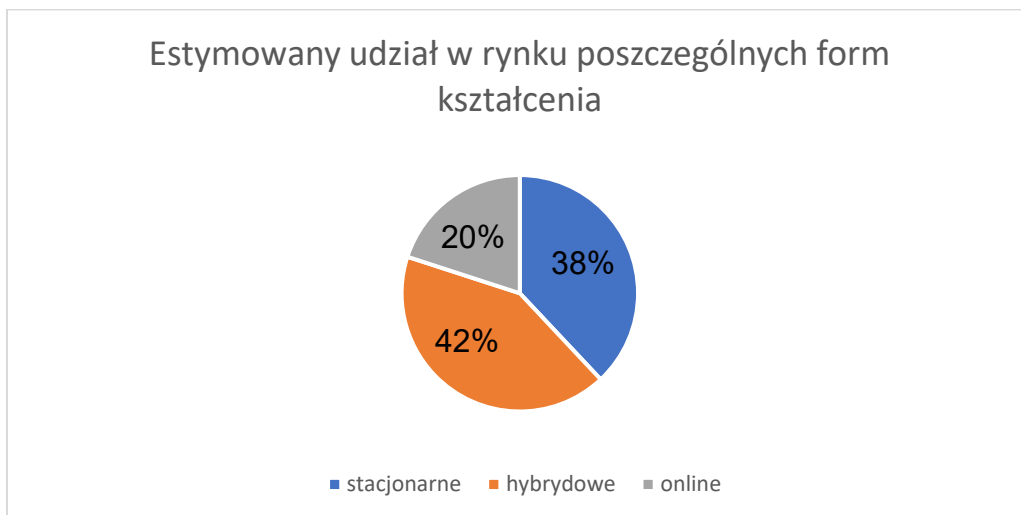
² Główny Urząd Statystyczny (GUS), *Szkolnictwo wyższe w roku akademickim 2024/2025*, publikacja sygnałowa z 2025 r., dostęp online: <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/edukacja/szkolnictwo-wyzsze-w-roku-akademickim-20242025,8,11.html>

³ Centrum Edukacji Obywatelskiej & International Rescue Committee, *Uczniowie cudzoziemcy w polskich szkołach w roku szkolnym 2024/2025*, raport z 2024 r., dostęp online: <https://ceo.org.pl/uczniowie-cudzoziemcy-w-polskich-szkolach-w-roku-szkolnym-2024-2025-nowy-raport-ceo-i-irc/>

stacjonarne (przede wszystkim uczestnikami są uczniowie) oraz hybrydowe (dotyczą najczęściej studentów).

Zdalna forma zyskała popularność przed pandemią, ale po 2022 r. hybrydowa stała się dominująca (podobnie jak w pracy - 88% firm stosuje model hybrydowy)⁴.

Wykres 1 Na podstawie liczby cudzoziemców w Polsce i danych dotyczących trendów w kształceniu językowym można oszacować udział poszczególnych form kształcenia w rynku.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie europejskich trendów (Eurydice 2023), danych MEN, GUS.

Nie istnieją precyzyjne dane określające wartość rynku nauczania języka polskiego jako języka obcego. Szacunkowo można wskazać, że jest to poziom ok. 300 mln zł (2025 r.). Można to określić także po dotacjach MEN (ok. 50 mln zł/rok na integrację językową) oraz unijnych funduszach (np. Erasmus+).

W ramach wywiadów z cudzoziemcami respondenci wskazywali na różne preferencje dotyczące zajęć i form nauczania. Warto podkreślić, że badane osoby w zależności od swojej sytuacji życiowej preferowali zajęcia online lub wręcz przeciwnie zajęcia stacjonarne. Opinie były skrajne, a każda z form trafia do innej grupy docelowej i posiada swoje zalety oraz wady. Do najważniejszych zalet kursów online zaliczyć należy elastyczność i dostępność. Tryb stacjonarny ceniony jest za efektywność i wspieranie integracji oraz komunikacji. Widoczne jest zatem zapotrzebowanie na zróżnicowaną ofertę zarówno dla osób aktywnych zawodowo, jak i studentów, a także dla rodziców z dziećmi oraz osób z ograniczeniami.

ID 62

⁴ EY Polska (2025). *Praca zdalna po polsku 2024*. Raport opublikowany w styczniu 2025 r. dostęp: https://ey.com/pl_pl/newsroom/2024/03/ey_praca_zdalna_po_polsku_2024

„Kurs wyglądał jak zajęcia uniwersyteckie -od poniedziałku do piątku, od dziewiętej do piętnastej, gramatyka, leksyka, wszystko.”

ID 75

„Lekcje online to nie to samo -trudniej o kontakt, techniczne problemy, mniejsze zaangażowanie studentów.”

ID 82

„Najlepsze są zajęcia stacjonarne, w grupie. Można pracować razem, rozmawiać.”

ID 97

„Mnie pasowało online, bo mam dwójkę dzieci i jedno niepełnosprawne -trudno byłoby wychodzić z domu.”

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wywiadów TDI

Uczestnicy wywiadów TDI z przedstawicielami instytucji edukacyjnych wskazywali, że nauczanie stacjonarne pozostaje ich podstawową formą pracy i przynosi ono najlepsze efekty. Jednocześnie doświadczenie pandemii spowodowało wprowadzenie modeli hybrydowych i zdalnych, które ze względu na ich przydatność dla osób spoza regionu i dla pewnych grup zawodowych, pozostały na stałe w ofercie. Podkreślono również, że bezpośredni kontakt z lektorem i grupą jest ważnym aspektem edukacji, dlatego formy tradycyjne są zdaniem przedstawicieli instytucji edukacyjnych najskuteczniejsze.

ID 45

„Po pandemii część zajęć odbywa się hybrydowo -słuchacze z całego świata mogą łączyć się online, inni uczestniczą stacjonarnie.”

ID 3

„Wszystkie formy są możliwe, ale najbardziej lubimy stacjonarne -dają najlepszy kontakt z uczestnikami.”

ID 68

„Uczymy głównie w klasach. Mamy kilka kursów online, ale większość osób woli zajęcia stacjonarne.”

ID 46

„Część kursów dla lekarzy i farmaceutów prowadziliśmy online, ale kursy przygotowawcze do studiów są całkowicie stacjonarne.”

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wywiadów TDI

Analiza preferencji dotyczących form nauczania języka polskiego jako obcego w województwie śląskim wskazuje na istotną różnorodność potrzeb oraz brak jednej dominującej formy kształcenia, która byłaby optymalna dla wszystkich grup uczących się. Wypowiedzi cudzoziemców pokazują, że wybór formy zajęć jest ściśle powiązany z ich sytuacją życiową, statusem zawodowym, etapem adaptacji w Polsce oraz możliwościami organizacyjnymi. Zajęcia stacjonarne postrzegane są jako najskuteczniejsze z punktu widzenia rozwoju kompetencji językowych, szczególnie w zakresie komunikacji i interakcji społecznej. Podkreślano ich wartość edukacyjną oraz rolę w procesie integracji, budowaniu relacji i zanurzeniu w środowisku językowym, co ma szczególne znaczenie dla osób przygotowujących się do studiów w Polsce lub planujących długoterminowy pobyt.

Równocześnie kursy online pełnią ważną funkcję uzupełniającą i są kluczowe dla grup wymagających elastyczności - w szczególności dla osób pracujących w nieregularnych godzinach, rodziców, w tym opiekunów dzieci ze szczególnymi potrzebami, oraz migrantów w procesie relokacji lub z ograniczoną mobilnością. Ta forma nauki umożliwia dostęp do kursów bez konieczności fizycznej obecności w dużych ośrodkach miejskich, co może niwelować bariery terytorialne i logistyczne, szczególnie w regionie o zróżnicowanej strukturze osadniczej.

Z perspektywy instytucji edukacyjnych, model stacjonarny pozostaje podstawowym i preferowanym sposobem prowadzenia zajęć, a doświadczenia pandemii spowodowały trwałe wdrożenie form hybrydowych i zdalnych. Instytucje wskazują jednak, że to bezpośredni kontakt z lektorem i grupą umożliwia osiągnięcie najwyższych rezultatów dydaktycznych, zwłaszcza w przypadku intensywnych kursów akademickich i programów przygotowawczych do studiów. Kursy zdalne i hybrydowe pełnią natomiast funkcję uzupełniającą, rozszerzając zasięg działania ośrodków i umożliwiając dotarcie do odbiorców spoza regionu lub o specyficznych potrzebach.

Podsumowując, struktura preferencji edukacyjnych wskazuje na konieczność utrzymania zróżnicowanej oferty dydaktycznej, obejmującej zarówno tradycyjne zajęcia stacjonarne, jak i elastyczne formy online oraz rozwiązania hybrydowe. Z punktu widzenia systemowego oznacza to potrzebę dalszego rozwijania narzędzi do nauczania zdalnego, a jednocześnie utrzymania wysokiej jakości nauczania w trybie stacjonarnym jako kluczowego elementu integracji i efektywnego rozwijania kompetencji językowych. Taka struktura oferty pozwala na trafne odpowiadanie na potrzeby zróżnicowanych grup migrantów, zwiększa dostępność edukacji językowej w regionie oraz sprzyja budowaniu długoterminowych ścieżek rozwojowych i zawodowych.

4.2. Adekwatność i dostępność oferty kształcenia

W tym podrozdziale oceniono adekwatność oferty edukacyjnej w kontekście potrzeb uczestników. Zakres analizy obejmował poziomy zaawansowania oraz dostępność terminów, a w szczególności terminów egzaminów certyfikacyjnych. W tej części raportu omówiono także dostępność i warunki uczestnictwa w kursach finansowanych ze środków publicznych, projektów unijnych lub programów lokalnych. Opisano, jakie grupy społeczne mają możliwość bezpłatnej nauki i jakie ograniczenia towarzyszą takim formom wsparcia.

Należy wskazać, że w kontekście dostępności oferty kształcenia badani cudzoziemcy najczęściej wskazywali na analizę kosztów takich kursów. Respondenci wywiadów TDI wskazywali na znaczne różnice w kosztach i dostępności kursów. Zdaniem badanych kursy akademickie są bardzo trafne i skuteczne, ale jednocześnie są one najczęściej płatne, co ogranicza dostęp osób o niższych dochodach. Bezpłatne kursy, zwykle finansowane projektowo (np. fundacje, programy unijne) występują nieregularnie i z ograniczoną liczbą miejsc. Badani zauważają preferencyjne warunki dla osób z polskimi korzeniami (np. programy realizowane przez NAWA), czy też ograniczenia lokalizacyjne tj. mocno ograniczona oferta poza dużymi ośrodkami miejskimi takimi jak Katowice. Respondenci podkreślili także kwestie związane z godzinami zajęć, które nie zawsze są odpowiednie dla osób posiadających inne obowiązki zawodowe.

ID 8

„Wielu kolegów uczyło się bezpłatnie przez NAWA, bo mieli polskie pochodzenie.”

ID 9

„Ja płaciłem dwa tysiące -to jedna z najniższych kwot w Polsce, gdzie indziej biorą trzy tysiące euro.”

ID 54

„Kursy bezpłatne są, ale chyba tylko w Katowicach. Dla pracujących przydałyby się zajęcia w wygodniejszych godzinach.”

ID 101

„Teraz kurs kosztuje 1700 zł -niestety nie dam rady. W COVID-zie było bezpłatnie, a teraz wszystko płatne.”

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wywiadów TDI

Zdaniem przedstawicieli instytucji edukacyjnych oferta kształcenia w zakresie języka polskiego w województwie śląskim odpowiada na zróżnicowane potrzeby cudzoziemców, jednakże różni się jakością i dostępnością. W opinii badanych istnieją

kursy komercyjne, a także bezpłatne projektowe, ale zróżnicowanie poziomu placówek może skutkować nierównym dostępem do wysokiej jakości nauczania. Respondenci wskazali także, że koszt nauki bywa także zbyt wysoki dla cudzoziemców.

ID 7

„Kursów jest dużo i każdy, kto szuka, znajdzie coś dla siebie. Problemem bywa brak kadry do prowadzenia zajęć stacjonarnych.”

ID 25

„Dostęp do profesjonalnych ośrodków nauki języka polskiego jest wciąż ograniczony, a poziom przygotowania części nauczycieli -niski.”

ID 52

„Część kursów jest finansowana z projektów FAMI i programów integracyjnych. Dzięki temu wiele osób mogło uczyć się bezpłatnie.”

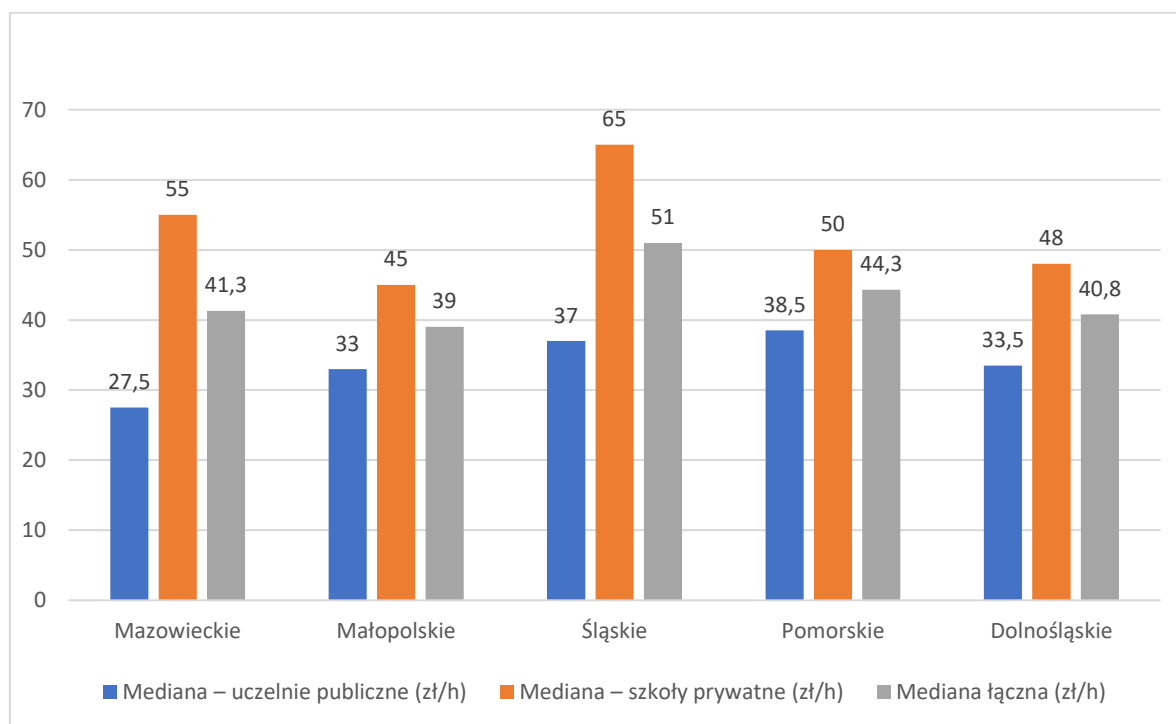
ID 75

„Dla osób pracujących na produkcji koszt kursu, choć niewielki w porównaniu z dużymi miastami, bywa barierą.”

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wywiadów TDI

Wnioski z wywiadów potwierdza również analiza porównawcza ceny kursów w województwie śląskim są wysokie (estymacja poprzez medianę ceny za godzinę kursu). Oczywiście ceny kursów, szczególnie w sektorze prywatnym są bardzo zróżnicowane jednakże mediana z kilku ośrodków szkoleniowych poddanych analizie wskazuje na ogólną tendencję do wyższych cen niż np. w województwie mazowieckim, co może wiązać się z tym, że jest w nim wyższa konkurencja, ponieważ szkół jest tam więcej. Warto także wskazać, że prywatne szkoły niezależnie od województwa są średnio 1,6-2 razy droższe od kursów akademickich. Najwyższa cena w zestawieniu występuje w województwie śląskim w sektorze prywatnym, co odzwierciedla silny rynek komercyjny i duże zapotrzebowanie egzaminacyjne. Najniższe ceny kursów odnotowano w województwie mazowieckim, gdzie duża podaż kursów i konkurencja implikuje obniżanie cen. Należy także podkreślić, że liczne kursy online zaniżają statystyki.

Wykres 2 Mediana cen kursów języka polskiego w sektorach prywatnym i publicznym w województwie śląskim jest wysoka.

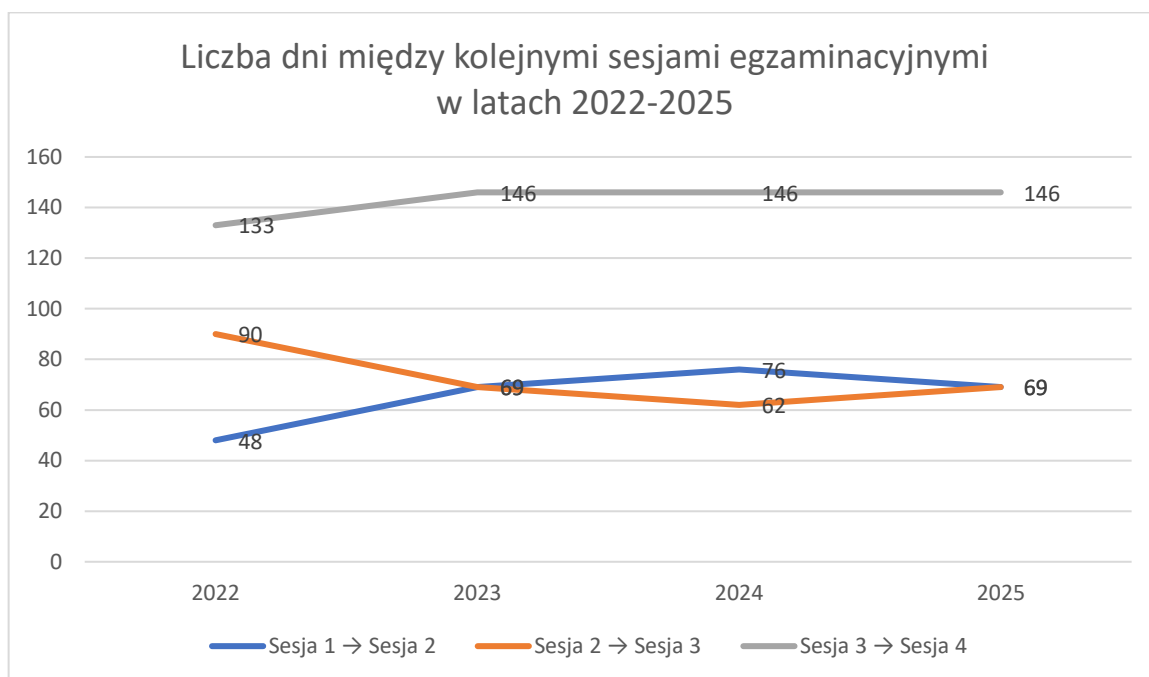
Źródło: Opracowanie własne na podstawie estymacji cen w oparciu o oferty szkół i uczelni dostępne online

Analiza adekwatności i dostępności oferty kształcenia języka polskiego jako obcego w województwie śląskim wskazuje na zróżnicowany, lecz nierównomiernie dostępny system edukacyjny, w którym rola sektora akademickiego jest dominująca, a pozostałe formy wsparcia - zwłaszcza bezpłatne projekty - mają charakter uzupełniający i często czasowy. Z perspektywy uczestników kursów kluczowym czynnikiem determinującym wybór formy kształcenia pozostaje koszt - nauka języka jest postrzegana jako inwestycja, jednak jej cena stanowi istotną barierę dla części cudzoziemców, zwłaszcza tych funkcjonujących w mniej stabilnej sytuacji zawodowej i dochodowej.

Respondenci jednoznacznie potwierdzają wysoką jakość kursów akademickich, uznając je za najbardziej efektywne i adekwatne pod względem przygotowania do dalszej edukacji i certyfikacji. Jednocześnie wskazują, że koszty udziału w kursach przekraczają możliwości części osób uczących się, zwłaszcza tych rozpoczynających pobyt w Polsce lub łączących obowiązki zawodowe i rodzinne. Kursy projektowe oraz inicjatywy publiczne postrzegane są jako istotny element systemu, jednak ich ograniczona liczba, nieregularność oraz selektywny dostęp (m.in. kryteria formalne, pierwszeństwo dla osób z polskimi korzeniami, ograniczenia geograficzne) powodują, że nie stanowią one realnej alternatywy dla wszystkich grup migracyjnych.

Na dostępność oferty kształcenia wpływa również liczba egzaminów potwierdzających znajomość języka polskiego jako obcego. Przeanalizowano liczbę sesji egzaminacyjnych w latach 2022-2025. Dane wskazują, że każdego roku organizowane są 4 sesje egzaminacyjne. **Najkrótszy odstęp między sesjami wynosi średnio 65 dni i najczęściej dotyczy przerwy między sesją pierwszą i drugą. Najdłuższy odstęp między sesjami wynosi średnio 142 dni, przy czym dominanta to 146 (powtarzała się trzy lata z rzędu) i dotyczy przerwy między sesją trzecią oraz czwartą.**

Wykres 3 Długość przerw między poszczególnymi sesjami egzaminacyjnymi w roku różni się.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych NAWA. Terminy sesji egzaminacyjnych. <https://certyfikatpolski.pl/terminy-sesji-egzaminacyjnych/> [dostęp: 17 listopada 2025].

W 2022 r. wprowadzono sesję dostosowaną do osób wyznania mojżeszowego i adwentystów dnia siódmego, co świadczy o próbie zwiększenia inkluzywności systemu. Rozwiązanie to wycofano w kolejnych latach prawdopodobnie ze względu na niskie zainteresowanie.

Tabela 1 Terminy sesji egzaminacyjnych w latach 2022-2025

Rok	Sesja 1 → Sesja 2	Sesja 2 → Sesja 3	Sesja 3 → Sesja 4	Średnia odległość między sesjami	Najdłuższa przerwa	Najkrótsza przerwa
2022	48 dni (7 II → 26 III)	90 dni (27 III → 25 VI)	133 dni (26 VI → 5 XI)	90 dni	133 dni	48 dni
2023	69 dni (6 II → 16 IV)	69 dni (16 IV → 25 VI)	146 dni (25 VI → 19 XI)	95 dni	146 dni	69 dni
2024	76 dni (5 II → 21 IV)	62 dni (21 IV → 23 VI)	146 dni (23 VI → 17 XI)	95 dni	146 dni	62 dni
2025	69 dni (3 II → 13 IV)	69 dni (13 IV → 22 VI)	146 dni (22 VI → 16 XI)	95 dni	146 dni	69 dni

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych NAWA. Terminy sesji egzaminacyjnych. <https://certyfikatpolski.pl/terminy-sesji-egzaminacyjnych/> [dostęp: 17 listopada 2025].

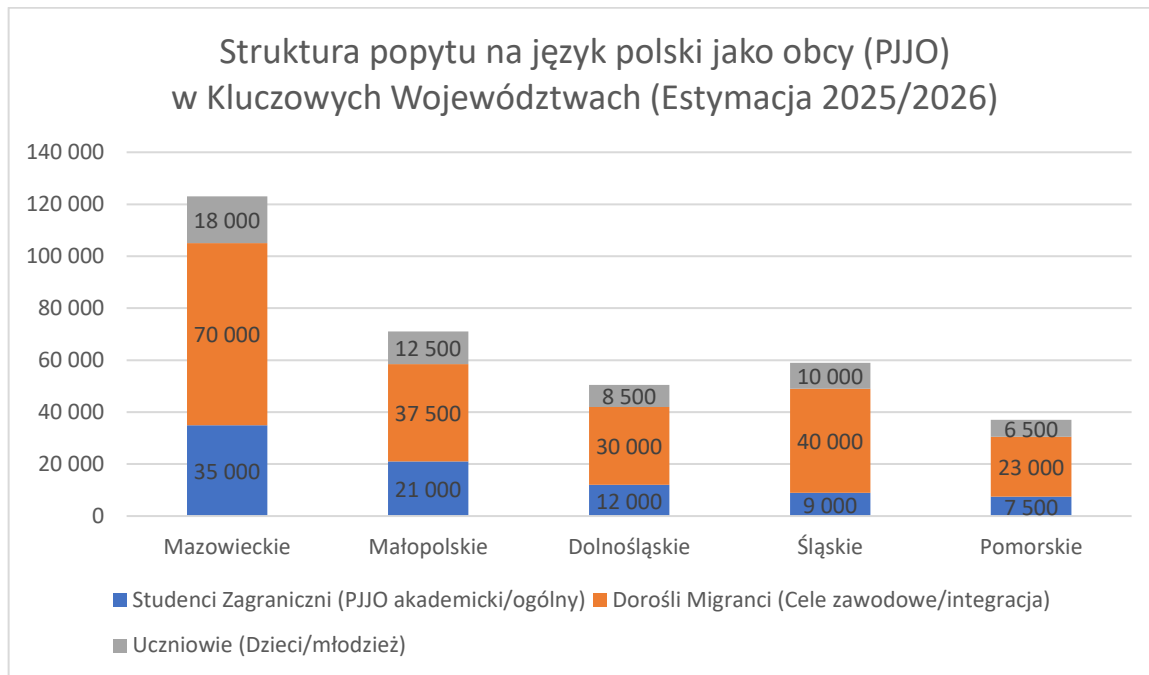
Istotnym wyzwaniem, które wyłania się z analizy, jest również nierównomierna dostępność terytorialna - największa koncentracja kursów, zwłaszcza wysokiej jakości, występuje w dużych ośrodkach miejskich, przede wszystkim w Katowicach. Poza nimi dostępność kursów jest wyraźnie niższa. Rozmówcy podkreślają również, że poza barierą finansową i lokalizacyjną znaczenie ma także dopasowanie godzin zajęć do potrzeb osób pracujących oraz osób pełniących obowiązki opiekuńcze, co w szczególności dotyczy grupy cudzoziemców podejmujących zatrudnienie w systemie zmianowym.

Perspektywa instytucji edukacyjnych wskazuje na dodatkowy wymiar - zróżnicowanie jakości podmiotów funkcjonujących na rynku szkoleniowym. Choć w regionie dostępne są zarówno profesjonalne ośrodki akademickie, jak i kursy komercyjne oraz kursy projektowe, część rozmówców zwraca uwagę na braki kadrowe oraz różny poziom przygotowania nauczycieli w mniejszych podmiotach. Może to wpływać na nierówną jakość kształcenia i ograniczać skuteczność działań integracyjnych oraz edukacyjnych.

Z punktu widzenia podaży rynkowej, województwo śląskie prezentuje wysoki poziom rozwoju sektora prywatnego, co odzwierciedlają relatywnie wyższe koszty kursów w porównaniu z niektórymi innymi regionami. Jednocześnie obecność silnego sektora akademickiego oraz aktywność organizacji pozarządowych i programów finansowanych ze środków publicznych tworzą strukturalnie zróżnicowany ekosystem edukacyjny, który jednak nie zawsze w pełni odpowiada na potrzeby wszystkich grup migracyjnych.

Przeprowadzona analiza trendów i potencjału rynku nauki polskiego języka jako języka obcego w latach 2022-2025 wskazuje na fakt, że województwo mazowieckie jest niekwestionowanym liderem pod względem skali i konkurencji w każdej kategorii (popyt, podaż komercyjna, infrastruktura ogólna). Województwo śląskie i małopolskie są także kluczowymi rynkami o bardzo zbliżonym poziomie podaży komercyjnej.

Estymacje popytu (uczniowie, studenci, pracownicy) została oparta się na ekstrapolacji danych krajowych (GUS/CBOS) i zastosowaniu wskaźników regionalnych. Analiza wskazuje na wyraźny aspekt związany z popytem generowanym przez migrantów zarobkowych, który stanowi najbardziej dochodową i największą grupę odbiorców dla podmiotów komercyjnych. W konsekwencji rozwój oferty powinien uwzględniać potrzeby dorosłych migrantów, szczególnie w regionach o wysokiej dynamice zatrudnienia, takich jak województwo śląskie.

Wykres 4 Popyt na język polski jako obcy jest kształtowany przez trzy główne grupy migrantów

Źródło: Opracowanie własne na podstawie dostępnych danych⁵

W kolejnym kroku podjęto się oszacowania całkowitego popytu (potrzeby) z dostępną podażą miejsc (ofertą komercyjną i niekomercyjną), aby zidentyfikować lukę rynkową i stopę zaspokojenia popytu w poszczególnych regionach. Wykres 5 przedstawia porównanie szacowanego popytu na usługi PJJO (pokazanego w formie słupków) z Procentem Zaspokojenia Popytu, czyli najważniejszym wskaźnikiem obrazującym skalę luki rynkowej (pokazanym jako linia). **Estymacja wskazuje na bardzo głęboką lukę popytową we wszystkich analizowanych regionach podaż pokrywa jedynie**

⁵ Estymacje popytu na miejsca nauki języka polskiego jako obcego (PJJO) w latach 2025/2026 zostały opracowane w oparciu o triangulację danych z następujących źródeł krajowych i instytucjonalnych, z zastosowaniem ekstrapolacji regionalnej na podstawie wskaźnika koncentracji ofert i popytu (Mazowieckie 40%, Małopolskie 20%, Dolnośląskie/Śląskie 15%, Pomorskie 10%).

Dane o studentach zagranicznych: GUS (2024/2025), OPI-PIB/POL-on (raporty o umiędzynarodowieniu 2024/2025), NAWA (analizy mobilności akademickiej).

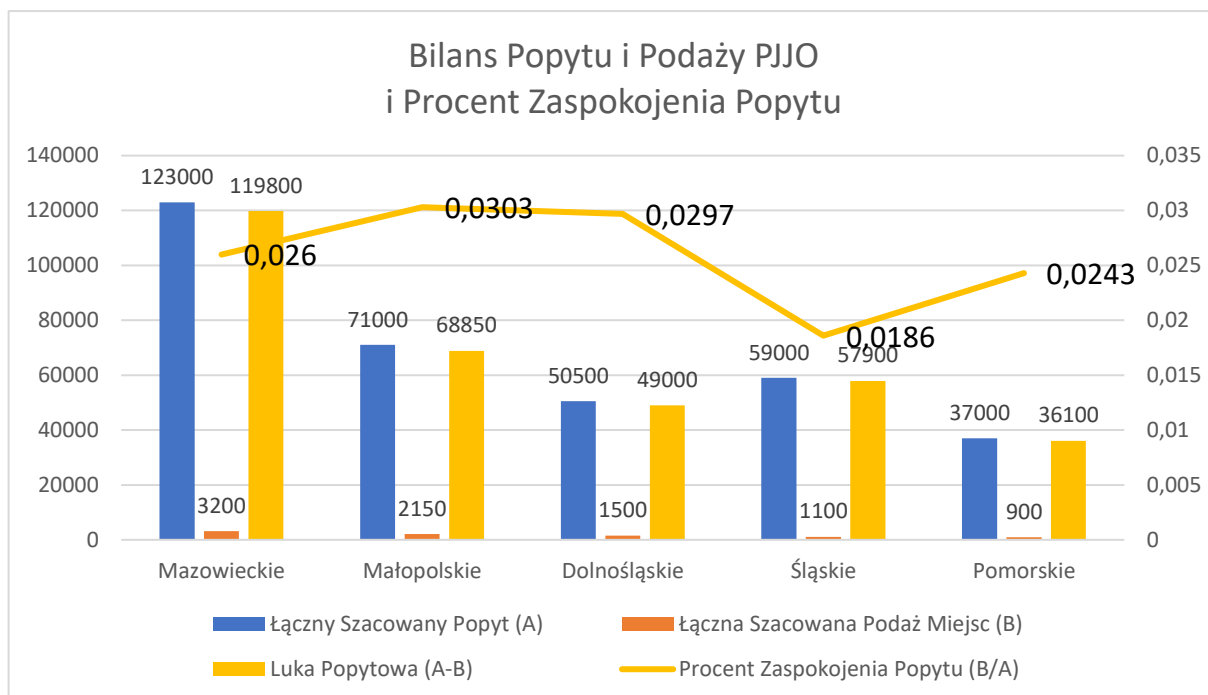
Dane o dorosłych migrantach: CBOS (szacunki populacji migracyjnej, 2025), ZUS (cudzoziemcy zarejestrowani w ubezpieczeniach).

Dane o uczniach-cudzoziemcach: MEN (uczniowie i oddziały przygotowawcze) oraz wybrane NGO (np. Fundacja Ocalenie, ISP).

Założenia: Ostrożna prognoza wzrostu studentów zagranicznych +2,5% oraz koncentracja 60% dorosłych migrantów w pięciu głównych województwach.

od 1,86% do 3,03% realnego zapotrzebowania. Oznacza to, że liczba dostępnych miejsc PJJO jest ponad trzydziestokrotnie zbyt mała względem potrzeb migrantów, uczniów i studentów. Wnioski z prognozy oszacowanej na podstawie dostępnych danych potwierdzają te z analizy wywiadów, co dodatkowo potwierdza braki w zakresie oferty kursów z zakresu języka polskiego jako obcego. W przypadku województwa śląskiego istotny jest udział migrantów zarobkowych, a zatem dodatkowo występuje wysokie zapotrzebowanie na kursy dla dorosłych.

Wykres 5 Zapotrzebowanie na

Źródło: Opracowanie własne na podstawie dostępnych danych⁶

⁶ Estymacje popytu na miejsca nauki języka polskiego jako obcego (PJJO) na lata 2025/2026 stanowią obliczenia własne, oparte na triangulacji danych pierwotnych i wtórnych. Wykorzystano dane GUS (2024/2025), OPI-PIB/POL-on (raporty o umiędzynarodowieniu), NAWA (mobilność akademicka), CBOS i ZUS (populacja dorosłych migrantów, 2025), MEN (uczniowie cudzoziemcy), a także wybrane dane organizacji pozarządowych. Prognozę dla studentów oparto na ekstrapolacji trendu (+2,5% rok do roku) z zachowaniem historycznego rozkładu regionalnego. Popyt dorosłych migrantów oszacowano metodą partycypacyjną, przyjmując koncentrację 60% w pięciu województwach oraz regionalne wskaźniki konwersji na poziomie 25-45%. Estymację uczniów oparto na proporcjonalnym rozkładzie populacji 180-200 tys. uczniów-cudzoziemców według wskaźników koncentracji migracyjnej. Podaż miejsc PJJO oszacowano na podstawie danych instytucjonalnych oraz własnych założeń (liczba szkół × średnia liczba miejsc), a jej wiarygodność zweryfikowano kontekstowo poprzez porównanie z liczbą osób przystępujących do egzaminów certyfikatowych NAWA (ok. 4-6 tys. rocznie).

Dodatkowo warto podkreślić, że obserwacje formułowane przez respondentów wywiadów TDI znajdują odzwierciedlenie również w analizie ofert edukacyjnych i cenników dostępnych publicznie w regionie. Przegląd danych zastanych potwierdza duże zróżnicowanie kosztów kursów oraz koncentrację dostępu do wysokiej jakości szkoleń w największych ośrodkach miejskich, przede wszystkim w Katowicach, a także w Gliwicach, Sosnowcu i Bielsko-Białej. Miasta te charakteryzują się obecnością rozwiniętej infrastruktury akademickiej, zapleczem instytucji szkoleniowych oraz większą dostępnością kadry dydaktycznej, co bezpośrednio wpływa na dostępność oferty kursów i ich jakość. Analiza dostępnych źródeł (ofert uczelni, szkół językowych oraz programów projektowych) potwierdza również, że bezpłatne formy kształcenia mają w przeważającej mierze charakter czasowy i projektowy, a ich dostępność geograficzna i kryteria kwalifikacji są zróżnicowane. Oznacza to, że wnioski z badania jakościowego są spójne z obrazem wyłaniającym się z porównania informacji o rynku edukacyjnym, potwierdzając zarówno wysoki poziom formalnej oferty akademickiej, jak i występowanie barier finansowych, lokalizacyjnych oraz organizacyjnych utrudniających dostęp części cudzoziemców do nauki języka polskiego.

Podsumowując, oferta nauki języka polskiego w województwie śląskim jest rozbudowana i wielokanałowa, lecz jej pełna dostępność jest uwarunkowana czynnikami finansowymi, lokalizacyjnymi, organizacyjnymi i kompetencyjnymi. W tym kontekście ważnym kierunkiem dalszego rozwoju może być wzmacnianie równomiernego dostępu do kursów w skali regionu, rozwijanie ofert dostosowanych do różnych profili uczestników oraz kształtowanie stabilnych, przewidywalnych form wsparcia edukacyjnego finansowanych ze środków publicznych.

5. System potwierdzania znajomości języka polskiego jako obcego

5.1. Dokumenty i instytucje certyfikujące

Podrozdział zawiera informacje na temat form dokumentów potwierdzających znajomość języka polskiego. Uwzględniono zarówno certyfikaty wydawane przez akredytowane instytucje, jak i zaświadczenia z uczelni. W tej części raportu dokonano także analizy instytucji uprawnionych do prowadzenia egzaminów i wydawania dokumentów potwierdzających znajomość języka polskiego. Opis uwzględnia strukturę, procedury oraz wymagania, jakie muszą spełnić kandydaci ubiegający się o uzyskanie poświadczenia kompetencji językowych. W szczególności uwzględniono funkcjonowanie Państwowej Komisji jako kluczowego organu odpowiedzialnego za system certyfikacji znajomości języka polskiego. Opisano zakres zadań, podstawy prawne działania oraz sposób organizacji egzaminów certyfikacyjnych.

Respondenci uczestniczący w badaniu TDI wskazali, że formalne potwierdzenie znajomości języka odbywa się przede wszystkim w ramach egzaminów organizowanych przez Państwową Komisję ds. Poświadczenia Znajomości Języka Polskiego jako Obcego oraz instytucje akademickie. Warto podkreślić, że w praktyce wielu studentów nie ubiega się o osobny certyfikat, ponieważ dyplom uczelni stanowi dowód kompetencji językowych.

ID 14

„O certyfikacie myślałem, bo dużo o tym mówili. Szkoła, w której się uczyłem, zapewniała możliwość dostania się na uczelnię. Dyplom licencjatu potwierdza poziom C1, więc nie potrzebowałem już certyfikatu, ale moim zdaniem trzeba dać co najmniej jeszcze jeden termin egzaminu w roku, bo dwa to za mało.”

ID 48

„Certyfikatami zajmuje się Szkoła Języka i Kultury Polskiej, tam gdzie ja studiowałem.”

ID 73

„Po kursie językowym dostałem certyfikat B1-B2, a teraz po studiach dyplom potwierdza poziom C1-C2.”

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wywiadów TDI

Respondenci będący przedstawicielami instytucji edukacyjnych podkreślali, że system dokumentowania znajomości języka polskiego opiera się głównie na państwowych certyfikatach wydawanych przez komisję przy NAWA (Narodowa

Agencja Wymiany Akademickiej). Równorzędny status ma egzamin TELC (The European Language Certificates - europejski system certyfikatów językowych)⁷, który mogą przeprowadzać także wybrane szkoły językowe, a także uczelnie. Większość szkół wystawia także wewnętrzne zaświadczenia lecz mają ograniczone znaczenie formalne. Najpopularniejszym poziomem certyfikacji jest B1, który obecnie jest obowiązkowy dla cudzoziemców ubiegających się o pobyt stały.

ID 9

„Najczęściej wymagane są certyfikaty państwowe B1, potrzebne do karty rezydenta. Nasza szkoła wystawia też własne certyfikaty wewnętrzne dla uczelni.”

ID 30

„Osoby, które ukończyły u nas studia, mogą wystąpić o certyfikat wydawany przez NAWA bez egzaminu. Pozostali przystępują do egzaminu państwowego.”

ID 32

„Na dziś tylko dwa dokumenty uprawniają do podjęcia studiów -państwowy certyfikat oraz TELC.”

ID 57

„Opłata za egzamin jest ustawowo określona -150 euro za poziom B1, 180 za wyższe, plus 20 euro za wydanie certyfikatu. Większość zdających uzyskuje dokument.”

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wywiadów TDI

Respondenci wskazali także zadania Państwowej Komisji ds. Poświadczania Znajomości Języka Polskiego jako Obcego. Do najważniejszych zadań tego centralnego organu nadzorującego certyfikację należy nadzorowanie i akredytacja ośrodków egzaminacyjnych. System opiera się na ustawie z 1997 roku co, zdaniem przedstawicieli instytucji edukacyjnych wymaga aktualizacji. Do najważniejszych zadań należy zapewnienie zgodności egzaminów z europejskimi standardami ALTE (Association of Language Testers in Europe - Stowarzyszenie Europejskich

⁷ Egzamin TELC są uznawane w wielu krajach europejskich i mają charakter standaryzowany.

W Polsce egzamin TELC z języka polskiego jako obcego może być przeprowadzany przez wybrane szkoły językowe oraz uczelnie.

Certyfikat TELC ma równorzędny status wobec innych uznanych dokumentów, choć w niektórych procedurach administracyjnych (np. ubieganie się o pobyt stały) preferowany jest certyfikat państwowy wydawany przez komisję działającą przy NAWA.

TELC oferuje egzaminy na różnych poziomach biegłości językowej zgodnych z Europejskim Systemem Opisu Kształcenia Językowego (CEFR), np. A2, B1, B2, C1.

Egzaminatorów Językowych)⁸, dzięki czemu certyfikaty są uznawane na poziomie międzynarodowym.

ID 63

„Egzaminy państwowe są organizowane zgodnie z ustawą. Komisja przy NAWA odpowiada za ich jednolitość i audyty jakości.”

ID 59

„Każdy ośrodek musi spełniać normy ALTE, co gwarantuje międzynarodowe uznanie polskich certyfikatów.”

ID 66

„Obecna ustawa o języku polskim jest przestarzała -konieczna jest jej nowelizacja i wyodrębnienie przepisów o certyfikacji.”

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wywiadów TDI

Komisja działa w kadencjach czteroletnich. W kadencji 2024-2028 przewodniczącą jest dr hab. Aleksandra Achtelik (prof. UŚ)⁹. Zespół Komisji tworzą eksperci reprezentujący uczelnie wyższe oraz resorty (m.in. nauki, kultury, spraw zagranicznych). Administracyjną i finansową obsługę Komisji zapewnia Narodowa Agencja Wymiany Akademickiej (NAWA). Do zadań Komisji należy opiniowanie wniosków o nadanie uprawnień do organizowania egzaminów z języka polskiego jako obcego, ustalanie zestawów zadań egzaminacyjnych i monitorowanie ich jakości, badanie prawidłowości oceny prac egzaminacyjnych oraz prowadzenie analizy funkcjonowania całego systemu certyfikacji oraz wydawanie certyfikatów znajomości języka polskiego jako obcego, zgodnie z ustawą i rozporządzeniami¹⁰.

Uzupełniając warto wskazać, że wnioski z badania jakościowego znajdują potwierdzenie w analizie danych zastanych dotyczących systemu certyfikacji języka polskiego jako obcego. Przegląd obowiązujących przepisów (ustawa z 1997 r. i akty wykonawcze), dokumentacji NAWA oraz informacji publicznych o akredytowanych ośrodkach egzaminacyjnych potwierdza centralną rolę Państwowej Komisji oraz jednolite standardy egzaminacyjne oparte na normach ALTE. Analiza źródeł

⁸ Organizacja zrzeszająca instytucje zajmujące się oceną kompetencji językowych w Europie. ALTE ustanawia wspólne standardy jakości egzaminów językowych, prowadzi proces ich audytowania oraz nadaje certyfikaty potwierdzające zgodność z Europejskim Systemem Opisu Kształcenia Językowego (ESOKJ).

⁹ Państwowa Komisja ds. Poświadczania Znajomości Języka Polskiego jako Obcego (2025). System certyfikacji -struktura i organizacja. Ministerstwo Edukacji i Nauki (2023).

¹⁰ Rozporządzenie Ministra Edukacji i Nauki z dnia 26 czerwca 2023 r. w sprawie Państwowej Komisji ds. Poświadczania Znajomości Języka Polskiego jako Obcego. (Dz.U. 2023 poz. 1257).

instytucjonalnych wskazuje również na ograniczoną liczbę terminów egzaminacyjnych oraz zróżnicowaną dostępność geograficzną ośrodków egzaminacyjnych w skali kraju, co koreluje z obserwacjami respondentów dotyczącymi presji popytowej i potrzeb organizacyjnych systemu. Zestawienie wyników badań jakościowych z analizą ram instytucjonalno-prawnych potwierdza spójność i dojrzałość modelu certyfikacji, przy równoczesnej potrzebie jego dalszej adaptacji do rosnącej liczby kandydatów i zmian demograficznych.

Analiza zebranego materiału badawczego potwierdza, że system potwierdzania znajomości języka polskiego jako obcego w województwie śląskim funkcjonuje w oparciu o ujednolicony, państwowo nadzorowany model certyfikacji, którego centralnym elementem jest egzamin państwowy organizowany pod nadzorem Państwowej Komisji ds. Poświadczania Znajomości Języka Polskiego jako Obcego. Z perspektywy uczestników wywiadów TDI kluczowym instrumentem formalnego potwierdzenia kompetencji językowych jest właśnie certyfikat państwowy, który posiada jednoznaczny status prawny oraz szerokie zastosowanie zarówno w obszarze edukacji, jak i legalizacji pobytu czy rynku pracy. Jednocześnie wywiady wskazują na istotną rolę dyplomów uczelni, szczególnie w odniesieniu do osób kończących studia w języku polskim -dokumenty te w praktyce stanowią substytut certyfikacji zewnętrznej na wyższych poziomach biegłości, co jest powszechnie akceptowane przez instytucje i pracodawców.

Uczestnicy badania zwracali uwagę, że w przypadku planów edukacyjnych, szczególnie związanych z podjęciem studiów, dyplom uczelni jest często wystarczającym potwierdzeniem kompetencji językowych, co ogranicza motywację do przystąpienia do egzaminu państwowego. Natomiast w procesach administracyjnych, zwłaszcza dotyczących ubiegania się o pobyt stały, certyfikat państwowy B1 ma charakter obligatoryjny, co czyni go najczęściej wybieranym wariantem egzaminacyjnym. Ta dynamika determinuje strukturę popytu: osoby planujące kontynuację edukacji akademickiej często traktują dyplom jako wystarczające potwierdzenie, natomiast osoby zainteresowane stabilizacją pobytową są bardziej zależne od formalnego systemu certyfikacji państwowej.

Po stronie instytucjonalnej respondenci podkreślali dominującą rolę Państwowej Komisji oraz wskazywali na komplementarną rolę egzaminów TELC, które stanowią alternatywną ścieżkę certyfikacyjną, jednak o bardziej ograniczonym zastosowaniu formalnym. Wypowiedzi przedstawicieli instytucji szkoleniowych wskazują również na wyspecjalizowany charakter rynku egzaminacyjnego w regionie - akredytowane jednostki, w tym uczelnie, stanowią główne ośrodki certyfikacji, co wzmacnia związek między sektorem akademickim a procesem formalizacji kompetencji językowych.

Należy także podkreślić znaczenie ram prawnych systemu certyfikacji. Wywiady potwierdzają, że obecne rozwiązania legislacyjne, oparte na ustawie z 1997 roku, postrzegane są jako wymagające aktualizacji, zwłaszcza w kontekście rosnącego

napływu cudzoziemców oraz potrzeb dostosowania procesów do współczesnych standardów organizacyjnych i technologicznych. Jednocześnie respondenci zwracają uwagę na umiędzynarodowiony charakter systemu certyfikacji - konieczność zgodności z normami ALTE stanowi istotny element zapewnienia jakości oraz uznawalności dokumentów poza Polską, co wzmacnia pozycję polskiego systemu w europejskiej przestrzeni edukacyjnej.

Z perspektywy funkcjonowania instytucji kluczowe pozostaje zapewnienie transparentności procedur egzaminacyjnych, utrzymanie wysokich standardów dydaktycznych oraz odpowiednia liczba terminów egzaminacyjnych - obszar ten pojawia się w wypowiedziach respondentów jako element wymagający dalszego rozwoju, szczególnie z uwagi na wysokie zapotrzebowanie na certyfikację na poziomie B1. Jednocześnie respondenci wskazywali na potrzebę zwiększenia częstotliwości sesji egzaminacyjnych, co wskazuje na rosnącą liczbę kandydatów oraz presję organizacyjną na ośrodkach egzaminacyjnych.

W świetle wyników badania system certyfikacji w województwie śląskim można ocenić jako spójny i funkcjonalny, jednak stojący przed wyzwaniem dopasowania do rosnącego i zróżnicowanego profilu odbiorców.

Równocześnie wyniki wskazują na istotną rolę uczelni w procesie potwierdzania kompetencji, zarówno jako instytucji przygotowujących do egzaminów, jak i w praktyce, jako alternatywnego źródła dokumentowania znajomości języka na poziomie zaawansowanym. W efekcie system certyfikacji stanowi integralny element infrastruktury integracyjnej regionu, a jego dalszy rozwój powinien uwzględniać zarówno aspekty formalnoprawne, jak i praktyczne potrzeby cudzoziemców oraz instytucji edukacyjnych.

5.2. Dostępność egzaminów i poziomy biegłości

W tej części raportu dokonano analizy dostępności ośrodków uprawnionych do przeprowadzenia egzaminów z języka polskiego. W sposób szczególny uwzględniono sytuację w województwie śląskim. Niniejszy podrozdział zawiera także omówienie poziomów egzaminów zgodnie z Europejskim Systemem Opisu Kształcenia Językowego (A1-C2) oraz określenie, które z nich są najczęściej wybierane przez kandydatów.

W opinii cudzoziemców biorących udział w wywiadach TDI dostępność egzaminów certyfikacyjnych stanowi jedno z głównych ograniczeń systemu. Rozmówcy zwrócili uwagę na niewielką liczbę terminów i miejsc, co skutkuje szybkim wyczerpaniem limitów rejestracji. Respondenci wskazywali również na potrzebę zwiększenia liczby poziomów i terminów egzaminów w województwie śląskim, podkreślając rosnące obecnie niezaspokojone zapotrzebowanie na certyfikacje.

ID 14

„Potrzeba co najmniej jeszcze jednego terminu w roku. Dwa terminy to za mało.”

ID 44

„Chciałem się zarejestrować na egzamin, ale już czwarty raz nie zdążyłem - rejestracja trwa za krótko.”

ID 47

„Egzaminy certyfikacyjne są rzadko.”

ID 104

„Z tego co wiem, egzamin jest tylko dwa razy w roku. Jeżeli poziom B2 stanie się obowiązkowy, to będzie bardzo trudno się zapisać.”

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wywiadów TDI

W opinii przedstawicieli instytucji edukacyjnych egzaminy certyfikatowe przeprowadzają akredytowane ośrodki podległe Państwowej Komisji działającej przy NAWA. Rejestracja na egzaminy państwowe przeprowadzana jest w trybie elektronicznym, a duże zainteresowanie generuje obciążenie systemu i szybkie wyczerpywanie limitów miejsc. Respondenci wskazali, że uczelnie akademickie oraz wybrane szkoły prywatne pełnią funkcję egzaminatorów i centrów przygotowawczych, a same certyfikaty wydawane są w Warszawie. Alternatywą jest certyfikat TELC, którego dostępność jest większa, ale także i koszt. Ponadto egzamin ten wiąże się z pewnymi ograniczeniami np. nie wystarczy w celu uzyskania obywatelstwa, a jedynie dla uzyskania statusu rezydenta UE.

ID 22

„Otrzymaliśmy uprawnienia ministerialne do przeprowadzania egzaminów państwowych z języka polskiego jako obcego; co dwa lata przechodzimy recertyfikację.”

ID 53

„Jesteśmy jednym z około 100 ośrodków uprawnionych w Polsce i na świecie. Rejestracja odbywa się przez Internet w ściśle określonych terminach.”

ID 12

„Największym problemem bywa brak miejsc -w ostatniej sesji musieliśmy szukać dla kursantów miejsc w innych ośrodkach.”

ID 31

„TELC jest równoważny z egzaminem państwowym i również pozwala na podjęcie studiów.”

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wywiadów TDI

Przeanalizowano rozmieszczenie ośrodków egzaminacyjnych w Polsce.

Województwo śląskie należy do grupy regionów o średniej dostępności egzaminów z języka polskiego jako języka obcego. Na terenie województwa śląskiego funkcjonują cztery ośrodki uprawnione do przeprowadzenia egzaminów państwowych. Do publicznych należą: Uniwersytet Śląski w Katowicach oraz Uniwersytet w Bielsku-Białej oraz dwa niepubliczne: Wyższa Szkoła Ekonomiczno-Humanistyczna w Bielsku-Białej i Centrum Edukacji „Sukces” w Katowicach. Warto tutaj zauważyć, że ośrodki te znajdują się w największych miastach regionu.

Tabela 2 Podział ośrodków uprawnionych do przeprowadzenia egzaminu państwowego potwierdzającego znajomość języka polskiego jako języka obcego.

Województwo	Liczba ośrodków z uprawnieniami PKPZJPjO	Główne ośrodki	Dostępne poziomy biegłości
Mazowieckie	15	Uniwersytet Warszawski, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Uniwersytet SWPS, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II -Filia w Warszawie, Linguae Mundi -Centrum Nauki Języków Obcych, Edu & More -Polish Language School for Foreigners, Fundacja Women in Development (WiD)	A1 -C2
Małopolskie	5	Uniwersytet Jagielloński, Edu Unischool Kraków -Szkoła Językowa, Varia -Szkoła Języka Polskiego dla Obcokrajowców	A1 -C2
Dolnośląskie	4	Uniwersytet Wrocławski, Politechnika Wrocławska, Wyższa Szkoła Biznesu -WSB Merito Wrocław	A1 -C2
Lubelskie	4	Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Akademia Nauk Stosowanych Wincentego Pola w Lublinie	A1 -C2
Podlaskie	2	Politechnika Białostocka, Centra nauczania języków obcych w Białymstoku	B1 -C1
Pomorskie	3	Uniwersytet Gdański, Akademia Języka Polskiego w Gdańsku	A1 -C2
Śląskie	4	Uniwersytet Śląski w Katowicach, Uniwersytet Bielsko-Bialski, Wyższa Szkoła Ekonomiczno-Humanistyczna w Bielsku-Białej, Centrum Sukces Katowice -Szkoła Języków Obcych	A1 -C2

Województwo	Liczba ośrodków z uprawnieniami PKPZJPjO	Główne ośrodki	Dostępne poziomy biegłości
Wielkopolskie	3	Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Akademia Finansów i Biznesu Vistula -Filia w Poznaniu, Simply Polish - Szkoła Języka Polskiego w Poznaniu	A1 -C2
Zachodniopomorskie	2	Uniwersytet Szczeciński, Politechnika Morska w Szczecinie	A1 -C2
Lubuskie	1	Uniwersytet Zielonogórski	B1 -C1
Świętokrzyskie	1	Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach	A1 -B2
Podkarpackie	2	Uniwersytet Rzeszowski, Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzania w Rzeszowie	A1 -C2
Kujawsko-Pomorskie	2	Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, Wyższa Szkoła Gospodarki w Bydgoszczy	A1 -C2
Warmińsko-Mazurskie	1	Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie	A2 -C1
Łódzkie	3	Uniwersytet Łódzki, Społeczna Akademia Nauk w Łodzi, Centrum Nauki i Biznesu "Żak"	A1 -C2

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, Wykaz podmiotów uprawnionych do przeprowadzania egzaminów z języka polskiego jako obcego, stan na 16 października 2025 r.

Dodatkowo, wyniki te znajdują potwierdzenie w analizie danych zastanych, obejmującej publiczne zestawienia Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego oraz materiały NAWA dotyczące liczby akredytowanych ośrodków i harmonogramów egzaminacyjnych. Dane instytucjonalne potwierdzają, że województwo śląskie dysponuje rozwiniętą, lecz skoncentrowaną geograficznie infrastrukturą egzaminacyjną oraz że liczba terminów egzaminów państwowych pozostaje ograniczona w skali kraju. Jednocześnie analiza aktów prawnych i oficjalnych komunikatów wskazuje, że system certyfikacji jest centralnie regulowany i opiera się na jednolitych standardach jakościowych, co zapewnia wprawdzie transparentność procedur, lecz utrudnia elastyczne reagowanie na dynamiczny wzrost liczby zdających. Połączenie wyników badań i danych systemowych wskazuje, że obecna struktura egzaminacyjna jest stabilna, lecz wymaga zwiększenia zdolności operacyjnych, zwłaszcza na poziomie B1, co stanowi kluczowy element procesu integracji i legalizacji pobytu cudzoziemców w regionie.

Analiza dostępności egzaminów certyfikacyjnych z języka polskiego jako obcego w województwie śląskim wskazuje, że system formalnej weryfikacji kompetencji językowych jest w regionie rozwinięty, lecz jednocześnie obciążony istotnymi ograniczeniami organizacyjnymi. Chociaż województwo śląskie należy do grupy regionów o relatywnie dobrej dostępności instytucji egzaminacyjnych na tle kraju - funkcjonują tu cztery ośrodki akredytowane do przeprowadzania egzaminów państwowych - to zarówno wypowiedzi cudzoziemców, jak i przedstawiciele instytucji edukacyjnych wskazują, że obecna podaż terminów nie nadąża za dynamicznie rosnącym popytem.

Opinie uczestników wywiadów TDI jednoznacznie podkreślają, że liczba sesji egzaminacyjnych oraz miejsc dostępnych w procesie rejestracji jest niewystarczająca. Z relacji wynika, że proces zapisów odbywa się wg modelu, który w praktyce premiuje osoby dysponujące czasem i techniczną możliwością natychmiastowej rejestracji. Cudzoziemcy relacjonowali trudności w uzyskaniu miejsca, wskazując m.in. na wielokrotne próby zapisów zakończone niepowodzeniem. Podkreślano również, że rejestracja zamyka się w krótkim czasie, co rodzi poczucie frustracji i niepewności oraz w wielu przypadkach opóźnia proces certyfikacji. Te doświadczenia wskazują na realną barierę w dostępności, która dotyka zarówno osoby ubiegające się o potwierdzenie umiejętności językowych w celach edukacyjnych, jak i tych, które potrzebują certyfikatu w procesach administracyjnych, np. związanych z uzyskaniem pobytu stałego.

Z perspektywy instytucji edukacyjnych problem ten ma charakter systemowy i wynika ze sztywno regulowanej liczby sesji egzaminacyjnych oraz limitów miejsc przypisywanych ośrodkom certyfikacyjnym. Uczelnie i szkoły posiadające akredytację sygnalizowały ograniczenia kadrowe i logistyczne oraz konieczność poszukiwania miejsc egzaminacyjnych poza regionem w sytuacjach zwiększonego popytu.

Wypowiedzi te potwierdzają, że dostępność egzaminów jest czynnikiem strukturalnie ograniczającym możliwości migracyjne, edukacyjne i zawodowe cudzoziemców mieszkających w regionie.

W kontekście poziomów biegłości wyniki badania potwierdzają dominującą rolę poziomu B1, który stanowi najczęściej wybierany pułap certyfikacji, zgodnie z wymogami formalnymi w procesie uzyskiwania prawa pobytu stałego. Jednocześnie badani sygnalizowali, że ewentualne podniesienie wymaganego poziomu (np. do B2) może jeszcze silniej obciążyć system egzaminacyjny i dodatkowo pogłębić problemy z dostępnością. Oznacza to, że mechanizm certyfikacyjny już w obecnej formie działa na granicy wydolności operacyjnej, co wymaga dostosowania w perspektywie rosnącej populacji cudzoziemców w regionie.

Warto podkreślić, że oprócz egzaminów państwowych ważną rolę odgrywa egzamin TELC, który stanowi alternatywną ścieżkę certyfikacyjną. Jednakże jego funkcja jest ograniczona -dokument ten nie jest wystarczający dla osób ubiegających się o obywatelstwo i spełnia jedynie rolę w kontekście uzyskania statusu rezydenta UE lub podjęcia studiów. Mimo większej dostępności tej formy egzaminacyjnej, zakres zastosowania TELC oraz wyższy koszt powodują, że pozostaje ona rozwiązaniem uzupełniającym, ale nie eliminującym problemów systemowych związanych z egzaminami państwowymi.

Z punktu widzenia struktury geograficznej dostępności ośrodków egzaminacyjnych w województwie śląskim, analiza wskazuje na silną koncentrację placówek w największych ośrodkach miejskich, co jest typowe dla systemu certyfikacji w Polsce. Dla mieszkańców mniejszych miejscowości oznacza to konieczność ponoszenia dodatkowych kosztów czasu i transportu, co może wpływać na poziom dostępności egzaminów szczególnie dla osób pracujących w systemie zmianowym lub realizujących obowiązki rodzinne. Podobne zjawisko obserwowane jest w innych regionach kraju, co sugeruje, że wyzwanie to ma charakter ogólnokrajowy, choć w województwie śląskim jest szczególnie widoczne ze względu na zróżnicowaną strukturę przestrzenną regionu.

Podsumowując, wyniki badań wskazują, że system egzaminów certyfikacyjnych w województwie śląskim, choć funkcjonuje na solidnych podstawach organizacyjnych i prawnych oraz oferuje pełen wachlarz poziomów biegłości językowej, w praktyce wymaga zwiększenia przepustowości i dostosowania do rosnącego popytu. Kluczowe znaczenie ma tu zarówno liczba terminów egzaminacyjnych, jak i ich rozmieszczenie oraz zdolność operacyjna ośrodków do obsługi zwiększonej liczby zdających. Obecna sytuacja wskazuje na potrzebę dalszego rozwoju systemu certyfikacji w regionie, w tym w szczególności zwiększenia dostępności egzaminów, szczególnie na poziomie B1, który pełni centralną rolę w procesie integracji społeczno-prawnej cudzoziemców.

5.3. Koszty i opłaty związane z uzyskaniem certyfikatów

W tej części raportu skoncentrowano się na kosztach uzyskania certyfikatów oraz ich znaczeniu dla decyzji kandydatów o przystąpieniu do egzaminu i dostępności certyfikacji dla osób o różnym statusie materialnym, społecznym i zawodowym.

Koszty egzaminów i kursów przygotowawczych stanowią barierę dla części uczestników wywiadów TDI z cudzoziemcami. Badani, którzy uczą się na własny koszt i nie korzystają z żadnych dofinansowań wskazują, że polskie stawki egzaminów w porównaniu z innymi egzaminami języków obcych są umiarkowane, ale mimo wszystko są one obciążające w kontekście lokalnych zarobków. Często rozmówcy wskazują na brak stałych, bezpłatnych programów finansowanych publicznie lub przez fundację, które umożliwiłyby naukę osobom o niższych dochodach.

ID 9

„Ja płaciłem dwa tysiące -to jedna z najniższych kwot w Polsce, gdzie indziej biorą trzy tysiące euro.”

ID 49

„Nie wiem, czy podejście do egzaminu jest płatne, ale za wydruk certyfikatu trzeba coś zapłacić -może 200 zł.”

ID 101

„Kurs teraz kosztuje 1700 zł -niestety nie dam rady. W COVID-zie było bezpłatnie, a teraz wszystko płatne.”

ID 88

„Aby otrzymać miejsce, trzeba zapisać się z dwumiesięcznym wyprzedzeniem. Opłata 150 euro to normalna stawka.”

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wywiadów TDI

Analiza porównawcza pokazuje, że średnio koszt egzaminu państwowego jest niższy o ok. 30-40% w stosunku do egzaminów TELC. Jest to spowodowane tym, że system państwowy funkcjonuje na zasadzie opłat regulowanych ustawowo, a jego celem jest zapewnienie jednolitego standardu certyfikacji. Egzaminy TELC natomiast pomimo wyższych kosztów, oferują większą elastyczność organizacyjną, w tym częstsze terminy sesji (nawet 10-12 rocznie) oraz możliwość przystąpienia w wielu prywatnych centrach. Warto jednocześnie podkreślić, że w województwie śląskim nie ma dużo więcej ośrodków TELC (w przypadku języka polskiego) niż ośrodków oferujących kursy państwowe.

Tabela 3 Rodzaje certyfikatów poświadczających znajomość języka polskiego

kategoria	Egzamin państwowy	Egzamin TELC	Województwo Śląskie [estymacja]
<i>Liczba zdających</i>	Ok. 21781 w 2024	Brak danych	Szacunkowo: jeżeli w całym kraju ~22 000 osób zdaje państwowy - w woj. śląskim mogłoby to być ~1 500-2 000 osób rocznie (przy proporcji ~7-9 % populacji)
<i>Poziomy najpopularniejsze</i>	B1 -około 80 %	B1/B2 -dualny egzamin	W śląskim regionie udział B1 może być jeszcze wyższy ze względu na migrację zarobkową
<i>Liczba ośrodków egzaminacyjnych</i>	ok. 55 ośrodków (2024 r.)	znacznie więcej centrów TELC w ramach szkół językowych i uczelni	W województwie śląskim: państwowy - 4 główne ośrodki; TELC - kilka szkół językowych prowadzących egzamin
<i>Koszt egzaminu podstawowego</i>	egzamin państwowy B1 około 150 euro (650-700 zł) + koszt wydania certyfikatu (20 euro).	B1/B2 -ceny podawane ok. 1000-1100 zł	
<i>Dostępność terminów egzaminu</i>	3-4 razy w roku.	częstsze terminy (np. miesięcznie w centrach) w szkołach językowych	

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Państwowej Komisji ds. Poświadczania Znajomości Języka Polskiego jako Obcego, materiałów informacyjnych TELC GmbH, Polonization.pl, Global School Kraków, Together Language School oraz serwisu Nauka w Polsce (PAP, 2024).

Analiza kosztów i opłat związanych z uzyskaniem certyfikatu znajomości języka polskiego jako obcego wskazuje, że aspekty finansowe pozostają jednym z istotnych czynników wpływających na dostępność procesu certyfikacji, a tym samym na tempo i możliwości pełnej integracji cudzoziemców w Polsce, w tym w województwie śląskim. Zarówno wyniki badań jakościowych, jak i dane dotyczące struktury rynku certyfikacji potwierdzają, że choć opłaty egzaminacyjne są regulowane oddzielnie i w porównaniu do egzaminów z innych języków oceniane jako umiarkowane, to ich wysokość w połączeniu z kosztami kursów przygotowawczych może stanowić barierę o charakterze ekonomicznym, szczególnie dla osób o niższych dochodach oraz obciążonych kosztami utrzymania i integracji po przyjeździe do Polski.

Wypowiedzi uczestników wywiadów TDI wskazują, że finansowanie ścieżki edukacyjnej i egzaminacyjnej najczęściej spoczywa na samych cudzoziemcach. Dla studentów oraz osób młodych kursy i opłaty egzaminacyjne stanowią relatywnie stałą i akceptowalną część procesu edukacyjnego, jednak dla osób aktywnych zawodowo lub utrzymujących rodziny - w tym grup migrantów przyjeżdżających z powodów ekonomicznych lub politycznych - ponoszenie takich kosztów bywa znaczącym obciążeniem finansowym. Przytoczone wypowiedzi podkreślają odczuwalność różnic pomiędzy okresem intensywnego wsparcia publicznego i projektowego (np. podczas pandemii COVID-19), kiedy dostęp do kursów był często bezpłatny, a stanem obecnym, w którym kursy są w większości finansowane indywidualnie, co dla części osób skutkuje rezygnacją lub odsunięciem decyzji o przystąpieniu do egzaminu.

Jednocześnie badani wskazywali, że choć wysokość opłat egzaminacyjnych w systemie państwowym (ok. 150 euro + 20 euro za certyfikat) jest zgodna ze standardami europejskimi, to w ujęciu lokalnym - przy uwzględnieniu średniego wynagrodzenia migrantów na stanowiskach niewymagających wysokich kwalifikacji - nadal może stanowić istotną barierę. Problem ten pogłębia fakt, iż efektywne przygotowanie do egzaminu często wiąże się z dodatkowymi wydatkami, takimi jak zakup materiałów dydaktycznych czy uczestnictwo w kursach językowych, których ceny, szczególnie w sektorze prywatnym, są istotnym czynnikiem decyzyjnym.

Różnice pomiędzy egzaminem państwowym a egzaminem TELC stanowią dodatkowy wymiar finansowej analizy systemu certyfikacji. Egzaminy państwowe są tańsze, ale odbywają się rzadziej i są dostępne w ograniczonej liczbie ośrodków, co rodzi presję podażową i wpływa na proces rejestracji. Z kolei egzamin TELC, choć dostępny częściej i oferowany w większej liczbie placówek, wiąże się z wyższą opłatą i jednocześnie nie zawsze spełnia wszystkie wymogi formalne, np. w ścieżkach uzyskiwania obywatelstwa. W praktyce oznacza to, że mimo istnienia alternatywnych form certyfikacji, to egzamin państwowy pozostaje podstawową ścieżką formalnego potwierdzania znajomości języka polskiego, zwłaszcza dla cudzoziemców dążących do stabilizacji prawnej na terytorium Polski.

Dodatkowo należy zwrócić uwagę na aspekt nierówności terytorialnych i strukturalnych. W województwie śląskim funkcjonuje kilka ośrodków egzaminacyjnych, jednak oferta kursów bezpłatnych i projektowych jest mniej stabilna i skoncentrowana głównie w dużych ośrodkach miejskich. Oznacza to, że dostęp do finansowanej nauki i przygotowania do egzaminów może być utrudniony dla osób mieszkających poza centrami akademickimi, co dodatkowo wzmacnia zjawisko selektywności ekonomicznej i geograficznej.

Uzupełniając, analiza danych zastanych, w tym oficjalnych komunikatów Państwowej Komisji oraz informacji udostępnianych przez NAWA i wybrane ośrodki egzaminacyjne, potwierdza obserwowany w badaniu zróżnicowany dostęp ekonomiczny do certyfikacji językowej. Regulowany ustawowo poziom opłat egzaminacyjnych zapewnia stabilność i transparentność procesu, jednak jednocześnie nie eliminuje różnic w dostępie wynikających z możliwości finansowych kandydatów oraz dostępności ofert bezpłatnych i dofinansowanych kursów przygotowawczych. Dane instytucjonalne potwierdzają również znaczące zróżnicowanie rynkowe pomiędzy egzaminem państwowym a egzaminem TELC pod względem kosztów, częstotliwości terminów i zakresu uznawalności dokumentów. W połączeniu z wynikami badań wskazuje to, że czynniki ekonomiczne pozostają istotnym elementem determinującym tempo i możliwość formalnej certyfikacji językowej cudzoziemców w województwie śląskim, co uzasadnia dalszą dyskusję nad systemowymi mechanizmami wsparcia finansowego dla grup o niższym statusie materialnym.

Podsumowując, koszty i opłaty związane z uzyskaniem certyfikatów znajomości języka polskiego jako obcego stanowią istotny element wpływający na decyzje migrantów dotyczące przystąpienia do egzaminu oraz tempa procesu certyfikacji. System, mimo ugruntowanej struktury prawnej i organizacyjnej, wymaga dalszej refleksji nad mechanizmami wsparcia, szczególnie w zakresie dostępu ekonomicznego do edukacji językowej, w tym potencjalnego rozszerzenia projektów dofinansowanych, kierowanych zwłaszcza do grup o niższym statusie ekonomicznym oraz migrantów rodzinnych. W kontekście rosnącej liczby cudzoziemców w regionie, zadbanie o ekonomiczną dostępność certyfikacji stanowi ważny element polityki integracyjnej województwa śląskiego i może przyczynić się do wyrównywania szans oraz budowania spójności społecznej.

5.4. Czas oczekiwania na uzyskanie dokumentów potwierdzających znajomość języka

W niniejszym podrozdziale opisano i poddano analizie czas oczekiwania na uzyskanie dokumentów potwierdzających znajomość języka. Uwzględniono w szczególności czynniki administracyjne i organizacyjne wpływające na ten proces.

Respondenci uczestniczący w wywiadach TDI z cudzoziemcami, choć bezpośrednio nie odnosili się do samej kwestii oczekiwania na uzyskanie dokumentów wskazywali na ograniczoną przepustowość systemu. W szczególności procedury zapisów online są postrzegane jako niewystarczająco efektywne (głównie ze względu na duże obciążenie liczbą chętnych), co prowadzi do długiego oczekiwania na możliwość zapisania się i przystąpienia do egzaminu.

ID 14

„Trzeba dać ludziom więcej terminów w roku -dwa to za mało.”

ID 44

„Już czwarty raz nie zdążyłem na rejestrację. Rejestracja trwa zbyt krótko.”

ID 99

„Rejestracja była o 11:00, o 11:01 serwer się zawiesił, a o 11:02 już nie było miejsc. System jest zbyt obciążony.”

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wywiadów TDI

Również przedstawiciele instytucji edukacyjnych potwierdzają, że nie tylko zapis jest trudnością, ale także czas oczekiwania na wydanie certyfikatów. Według badanych czas oczekiwania wynosi średnio od 6 do 12 tygodni, a nawet bywa dłuższy w sesjach o większym natężeniu (listopad, czerwiec). W opinii respondentów w województwie śląskim obserwuje się wyższe zapotrzebowanie niż np. w województwie dolnośląskim. Jednakże największe opóźnienia wynikają z centralizacji procesu. Zgodnie z procedurami wszystkie wyniki egzaminów są przesyłane do Narodowej Agencji Wymiany Akademickiej (NAWA) i weryfikowane przez Państwową Komisję ds. Poświadczania Znajomości Języka Polskiego jako Obcego. Wydruk i podpisywanie certyfikatów mają miejsce wyłącznie w Warszawie, co ogranicza przepustowość i powoduje zatory administracyjne.

ID 30

„Po zdanym egzaminie uczestnik otrzymuje certyfikat w ciągu sześciu do ośmiu tygodni. Dokument przychodzi do nas bezpośrednio z Warszawy wraz z suplementem, gdzie podane są wyniki procentowe z każdej części egzaminu.”

ID 59

„Z jednej sesji schodzi kilka tysięcy egzaminów. Wszystko trafia do Narodowej Agencji, która musi to przyjąć, zaakceptować i wydrukować certyfikaty. Sama procedura podpisywania i drukowania trwa tygodniami, bo każdy dokument musi mieć podpis przewodniczącej komisji.”

ID 12

„W ostatnich zapisach na sesję listopadową mieliśmy większe zapotrzebowanie niż liczba miejsc. Część osób zdaje egzamin, ale później długo czeka na dokument. Wysyłka z Warszawy trwa często kilka miesięcy.”

ID 33

„Na rejestrację zapisuje się nawet 800 osób, ale miejsc jest 150. Po egzaminie wiele z tych osób pyta, kiedy dostanie certyfikat -to bywa frustrujące, bo proces trwa kilka miesięcy, mimo że większość egzaminów została już sprawdzona.”

ID 16

„Na Śląsku zapotrzebowanie na ośrodki egzaminacyjne jest duże. My egzaminujemy we Wrocławiu, bo tam jest szybciej i sprawniej -więcej ośrodków oznacza krótszy czas oczekiwania na dokumenty.”

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wywiadów TDI

Analiza wypowiedzi respondentów jednoznacznie wskazuje, że czas oczekiwania na uzyskanie dokumentów potwierdzających znajomość języka polskiego jako obcego stanowi istotny element doświadczeń cudzoziemców korzystających z systemu certyfikacji. Choć badani cudzoziemcy w wywiadach TDI najczęściej odnosili się nie bezpośrednio do okresu oczekiwania na wydanie certyfikatu, ale do wcześniejszego etapu -możliwości rejestracji na egzamin to sformułowane opinie w sposób pośredni ukazują znaczące bariery administracyjne utrudniające proces certyfikacji. Respondenci wskazywali jako kluczowy problem ograniczoną liczbę terminów

egzaminów, szybkie wyczerpywanie miejsc w systemie rejestracji oraz przeciążenia techniczne uniemożliwiające skuteczne zapisanie się na egzamin. Sytuacja ta prowadzi do wielomiesięcznego opóźnienia momentu przystąpienia do egzaminu, co w konsekwencji przekłada się na wydłużenie całego procesu uzyskania dokumentu.

W wypowiedziach uczestników pojawiały się przykłady wskazujące na konieczność wielokrotnego ponawiania rejestracji oraz silną konkurencję o miejsca, często kończące się niepowodzeniem już w ciągu pierwszych minut od uruchomienia systemu zapisów. Wskazywano również na frustrację wynikającą z braku elastyczności systemu i niewystarczającej liczby sesji egzaminacyjnych w skali roku, co w sposób szczególny dotyka osoby znajdujące się w sytuacji administracyjnej wymagającej szybkiego potwierdzenia znajomości języka (np. w ramach procedur pobytowych, zatrudnienia lub kontynuacji edukacji).

Perspektywa instytucji edukacyjnych potwierdza obserwacje formułowane przez cudzoziemców i uzupełnia je o ocenę etapów administracyjnych występujących po przystąpieniu do egzaminu. Przedstawiciele ośrodków egzaminacyjnych wskazywali, że oczekiwanie na wydanie dokumentów potwierdzających wyniki egzaminu trwa przeciętnie od sześciu do dwunastu tygodni, a w okresach wzmożonego zainteresowania -jeszcze dłużej. Wskazywano także, że w województwie śląskim obserwuje się szczególnie wysokie zapotrzebowanie na egzaminy, co może wynikać z koncentracji populacji cudzoziemców oraz roli dużych ośrodków akademickich w regionie. W części przypadków osoby przygotowujące się do egzaminu decydują się na przystąpienie do niego poza województwem śląskim, kierując się możliwością szybszego uzyskania miejsca w sesji.

Istotnym elementem wskazywanym przez respondentów jest centralizacja procesu weryfikacji wyników i drukowania certyfikatów. Dokumenty przygotowywane są wyłącznie w Warszawie, co w połączeniu z dużą skalą egzaminów powoduje dodatkowe obciążenia systemu i wydłuża czas oczekiwania. Kwestia ta stanowi szczególne wyzwanie w kontekście rosnącej liczby osób przystępujących do egzaminów oraz przewidywanego dalszego zwiększenia liczby kandydatów w związku z obowiązkami językowymi dotyczącymi m.in. uzyskania pobytu stałego.

Podsumowując analizę, należy wskazać, że kluczowym czynnikiem wpływającym na ocenę czasu uzyskania certyfikatu nie jest sam proces technicznego wydania dokumentu, ale kumulacja opóźnień powstających na wcześniejszych etapach - w szczególności przy rejestracji na egzamin. W rezultacie realny czas oczekiwania na formalne potwierdzenie kompetencji językowych może być odczuwany przez cudzoziemców jako znacznie dłuższy i obejmować okres wielomiesięczny. W tej perspektywie proces certyfikacji postrzegany jest jako administracyjnie i organizacyjnie wymagający oraz nie w pełni dostosowany do rosnącego zapotrzebowania.

Powyższe ustalenia wskazują, że w kontekście dalszego rozwoju systemu oraz prognozowanego wzrostu liczby cudzoziemców ubiegających się o dokumenty, kluczowe znaczenie może mieć zarówno zwiększenie liczby sesji egzaminacyjnych, jak i podjęcie działań administracyjnych ukierunkowanych na zwiększenie przepustowości systemu i usprawnienie procedur operacyjnych związanych z obsługą procesu certyfikacyjnego.

5.5. Grupy osób zobligowane do uzyskania certyfikatu znajomości języka polskiego i motywacje do certyfikacji

W tej części raportu skoncentrowano się na kategoriach osób, które są prawnie lub instytucjonalnie zobligowane do posiadania certyfikatu potwierdzającego znajomość języka polskiego. Niniejszy podrozdział obejmuje także analizę motywacji osób, które decydują się na potwierdzenie swoich kompetencji językowych bez instytucjonalnego obowiązku.

Wśród osób biorących udział w wywiadach TDI przeważały osoby chcące na stałe zostać w kraju i potrzebujące certyfikatów, w celu uzyskania obywatelstwa lub celach zawodowych (np. zatrudnienie w sektorze publicznym). Jednocześnie część osób, które posiadają dyplomy uczelni wyższych rezygnują z certyfikatu, ponieważ sam dyplom polskiej uczelni jest dokumentem wystarczającym. Warto podkreślić, że widać tendencję wzrostową w zakresie osób łączących naukę języka z planami długotrwałego osiedlenia. Wpływa na to prawdopodobnie procedura uzyskania obywatelstwa i obowiązek udowodnienia znajomości języka polskiego z nią związany.

ID 93

„Głównym powodem była praca. Potem, gdy przeprowadziliśmy się z rodziną, potrzebny był certyfikat do legalizacji pobytu.”

ID 99

„Zmieniły się przepisy i musiałem zdobyć certyfikat. Egzaminy są problematyczne, miejsc mało, a opłata duża.”

ID 45

„Potrzebuję certyfikatu, bo jest wymagany do studiów.”

ID 79

„Chcę mieć certyfikację, żeby móc uczyć w Polsce. Myślimy, że zostaniemy tu na stałe.”

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wywiadów TDI

Z przeprowadzonych z przedstawicielami instytucji edukacyjnych rozmów wynika, że najliczniejszą grupą osób przystępujących do egzaminów certyfikacyjnych są obywatele Ukrainy i Białorusi, dla których uzyskanie certyfikatu na poziomie B1 jest warunkiem otrzymania karty rezydenta lub obywatelstwa polskiego. Do drugiej istotnej grupy zaliczamy cudzoziemców planujących studiowanie w Polsce. Obecnie dla tej grupy minimalny wymagany poziom to często B2 i umożliwia on studiowanie bezpłatne na uczelniach publicznych. Wśród osób motywowanych względami zawodowymi znajdują się także pracownicy firm międzynarodowych oraz cudzoziemcy o polskich korzeniach, chcący potwierdzić znajomość języka w celach formalnych (np. nostryfikacja dyplomu, uzyskanie pozwolenia na pracę). Zarówno szkoły publiczne, jak i prywatne zwracają uwagę, że motywacja administracyjna (legalizacja pobytu, obywatelstwo, studia) jest znacznie silniejsza niż motywacja czysto edukacyjna. Część respondentów podkreśla również, że zmiany w przepisach z 2023 i 2024 roku, ograniczające uznawanie wewnętrznych zaświadczeń uczelni i szkół policealnych, istotnie zwiększyły presję na zdawanie egzaminów państwowych.

ID 4

„Największa grupa to Ukraińcy. Zazwyczaj uczą się, by zdać egzamin państwowy B1 potrzebny do uzyskania karty rezydenta lub obywatelstwa.”

ID 17

„Poziom B1 jest najbardziej oblegany, bo pozwala na uzyskanie karty rezydenta i obywatelstwa. Natomiast poziom A1 wybierają osoby, które dopiero zaczynają naukę i nie planują certyfikacji.”

ID 24

„W przypadku obywateli Ukrainy i Białorusi to kwestia legalizacji pobytu, uzyskania karty pobytu. Obywatele Wielkiej Brytanii czy USA uczą się często z powodów rodzinnych, ale też żeby zalegalizować swój status.”

ID 32

„Na dziś tylko dwa certyfikaty uprawniają do podjęcia studiów w Polsce -państwowy i TELC. Inne dokumenty, kursy czy szkolenia nie są honorowane.”

ID 85

„B1 jest najbardziej oblegany, ale coraz więcej osób zdaje B2, bo uczelnie i niektórzy pracodawcy zaczynają go wymagać. C1 daje możliwość bezpłatnego studiowania, więc też zyskuje na popularności.”

ID 54

„B1 jest potrzebny do uzyskania karty pobytu, ale rośnie zapotrzebowanie na B2 i C1. C1 uprawnia do bezpłatnego studiowania, więc coraz częściej pytają o ten poziom.”

ID 9

„Najczęściej certyfikat jest wymagany przez uczelnie wyższe. Kiedyś wystarczył poziom B1, teraz wymagany jest B2. Certyfikat państwowy jest uznawany, a wewnętrzne potwierdzenia szkoły -tylko w nielicznych przypadkach.”

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wywiadów TDI

Analiza wyników wywiadów z cudzoziemcami oraz przedstawicielami instytucji edukacyjnych wskazuje, że system potwierdzania znajomości języka polskiego jako obcego w województwie śląskim jest silnie powiązany z obowiązkami formalno-prawnymi dotyczącymi pobytu, zatrudnienia i edukacji. Wśród osób badanych dominują respondenci deklarujący chęć długotrwałego lub stałego osiedlenia się w Polsce, dla których posiadanie certyfikatu stanowi warunek realizacji celów życiowych i zawodowych. Przystąpienie do egzaminu nie jest więc w większości przypadków jedynie wyborem wynikającym z aspiracji edukacyjnych, lecz koniecznością wynikającą z przepisów dotyczących legalizacji pobytu, dostępu do rynku pracy lub możliwości podjęcia studiów w Polsce.

W narracjach uczestników szczególnie często pojawiały się odniesienia do procedur pobytowych oraz wymogów związanych z uzyskaniem obywatelstwa. Respondenci podkreślali, że certyfikat jest elementem niezbędnym w procesie administracyjnym, a jego brak skutkuje opóźnieniami w realizacji planów zawodowych i osobistych. Wskazywano także na sytuacje, w których decyzja o certyfikacji dojrzewała wraz z upływem czasu pobytu w Polsce -od początkowej motywacji praktycznej, związanej z pracą czy edukacją, po długoterminowe decyzje o osiedleniu i integracji rodzinnej. W tej perspektywie proces certyfikacji postrzegany jest przez respondentów jako kluczowy element budowania stabilnej pozycji życiowej i społeczno-zawodowej w kraju.

Warto odnotować, że część badanych, w szczególności osoby posiadające dyplomy polskich uczelni, nie decyduje się na przystąpienie do egzaminu państwowego, wskazując, że uzyskane wykształcenie w języku polskim jest wystarczającym potwierdzeniem kompetencji. Wskazuje to na zróżnicowanie ścieżek formalnego potwierdzania znajomości języka oraz fakt, że dyplom uczelni pełni w wielu przypadkach równoważną funkcję w stosunku do certyfikatu. Jednocześnie część respondentów podkreślała zmiany w przepisach ograniczające uznawalność wewnętrznych zaświadczeń i zwiększające presję na przystępowanie do egzaminów państwowych, co wpływa na rosnące zainteresowanie certyfikacją również wśród osób, które wcześniej korzystały z alternatywnych form potwierdzania znajomości języka.

W narracjach przedstawicieli instytucji edukacyjnych wyraźnie podkreślono, że największą grupę osób przystępujących do egzaminów stanowią obywatele Ukrainy i Białorusi, dla których certyfikat na poziomie B1 ma szczególne znaczenie z uwagi na obowiązki wynikające z przepisów dotyczących karty rezydenta oraz obywatelstwa. Kolejną grupą intensywnie korzystającą z systemu certyfikacji są kandydaci na studia, którzy muszą wykazać się odpowiednim poziomem znajomości języka -najczęściej B2, a w przypadku niektórych kierunków także C1. Wskazania te korespondują z obserwacjami dotyczącymi stopniowego wzrostu popularności wyższych poziomów biegłości wśród osób ukierunkowanych na rozwój akademicki i zawodowy.

Analiza wypowiedzi przedstawicieli instytucji potwierdza również, że motywacje administracyjne przewyższają motywacje edukacyjne. Proces uzyskania certyfikatu jest postrzegany jako narzędzie niezbędne do realizacji określonych formalnych celów życiowych oraz zawodowych, a nie jedynie jako element rozwoju osobistego. W praktyce prowadzi to do wyraźnego skoncentrowania popytu w obszarze poziomu B1, choć rosnące wymagania uczelni oraz pracodawców wpływają na wzrost zainteresowania poziomami B2 i C1. Profil kandydatów jest więc zróżnicowany, lecz wspólną cechą jest realizacja określonych wymogów formalnych, które nadają procesowi certyfikacji charakter przede wszystkim pragmatyczny.

Podsumowując, motywacje do uzyskania certyfikatu znajomości języka polskiego w województwie śląskim wynikają w przeważającej mierze z regulacji prawnych i instytucjonalnych dotyczących pobytu, zatrudnienia i edukacji. Certyfikacja pełni dla cudzoziemców funkcję kluczowego instrumentu integracyjnego, umożliwiającego podjęcie pracy, kontynuację nauki oraz budowanie długoterminowych planów życiowych w Polsce. Dane wskazują także na wyraźny trend wzrostowy w zakresie liczby osób zainteresowanych certyfikacją oraz na stopniowe przesuwanie się zainteresowania w kierunku wyższych poziomów biegłości językowej, co odzwierciedla zarówno zmiany regulacyjne, jak i rosnącą rolę znajomości języka polskiego w procesach społecznej i zawodowej integracji cudzoziemców.

6. Poziomy nauki i ścieżki edukacyjne

6.1. Kursy certyfikowane i niecertyfikowane

W tej części raportu dokonano analizy struktury poziomów nauczania w ramach kursów przygotowujących do egzaminów certyfikacyjnych w odniesieniu do standardów CEFR. Analizie poddano także kursy i formy nauczania języka polskiego poza systemem certyfikacji, np. w ramach programów społecznych, inicjatyw NGO lub zajęć nieformalnych.

Uczestnicy wywiadów TDI z cudzoziemcami wskazali na szerokie spektrum form nauki języka polskiego. Badani posiadają doświadczenia zarówno z kursami uniwersyteckimi, które określają jako intensywne, certyfikowane, jak i z bezpłatnymi inicjatywami społecznymi i fundacyjnymi. W opinii badanych kursy prowadzone przez uczelnie cechują się wysokim poziomem organizacji. Zdaniem respondentów to jednak formy niecertyfikowane odgrywają kluczową rolę w integracji społecznej, stanowiąc pierwszy etap kontaktu z językiem polskim. Często to bezpłatne kursy umożliwiają uczestnikom płynne przejście do formalnego systemu edukacyjnego.

ID 65

„Bardzo intensywny kurs, od października do czerwca. Za dziewięć miesięcy nauczyłem się dobrze polskiego, a później jeszcze poprawiłem go w pracy.”

ID 95

„Podczas COVID-u przy Uniwersytecie Śląskim był kurs bezpłatny online. Sześciomiesięczny, prowadzony przez profesorów -bardzo przydatny.”

ID 31

„Moja mama znalazła bezpłatne kursy w fundacji ADRA. Nauczyłem się czytać i podstaw gramatyki, potem poszedłem do polskiego liceum.”

ID 80

„Od początku chodziłam na różne zajęcia -najpierw finansowane przez fundację, później płatne i indywidualne. Z początku nie mogłam mówić, ale teraz przygotowuję się do egzaminu.”

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wywiadów TDI

Respondenci będący przedstawicielami instytucji edukacyjnych wskazali, że wśród kursów dominują dwie podstawowe kategorie. Kursy certyfikowane są prowadzone przez akredytowane ośrodki i przygotowują bezpośrednio do egzaminów państwowych lub TELC. Kursy te mogą kończyć się np. egzaminem próbnym lub wewnętrznym, ale obecnie tylko egzamin państwowy lub TELC pozwala na

spełnienie wymogów wszelkich procedur legislacyjnych. Istnieją także kursy niecertyfikowane, które realizowane są w ramach projektów publicznych lub przez NGO (np. program Solidarni z Ukrainą, FAMI). Tego typu kursy nie kończą się wprowadzeniem uzyskaniem certyfikatu, ale pełnią ważną rolę integracyjną i stanowią etap przygotowawczy do dalszej nauki.

ID 12

„Najczęściej obcokrajowcy potrzebują egzaminu państwowego lub TELC. My organizujemy egzaminy wewnętrzne, ale to tylko dla kursantów - dla większości ważny jest certyfikat państwowy.”

ID 22

„Oferujemy kursy przygotowujące do egzaminów państwowych oraz kursy specjalistyczne, tzw. język branżowy. Mamy też kursy ogólne dla osób, które nie planują podejścia do egzaminu.”

ID 46

„Prowadzimy zarówno kursy roczne i semestralne dla cudzoziemców z zewnątrz, jak i kursy dla studentów Uniwersytetu. Część jest zdalna, część stacjonarna. Kursy przygotowawcze do studiów w Polsce są z natury rzeczy stacjonarne, 960-godzinne, kończą się egzaminem wewnętrznym.”

ID 78

„Na koniec każdego kursu wydajemy własny certyfikat ukończenia. Wcześniej wystarczał do przyjęcia na studia, teraz tylko państwowy B1 lub B2 jest honorowany.”

ID 52

„Realizowaliśmy też wiele kursów bezpłatnych w ramach projektów -Solidarni z Ukrainą, Solidarni z Białorusią czy FAMI. Uczyliśmy setki osób, w tym lekarzy i pielęgniarki. To były kursy niecertyfikowane, ale dające realne efekty językowe.”

ID 72

„W oddziałach przygotowawczych często uczą osoby bez kwalifikacji. W Katowicach rejestracja na egzamin trwa minutę, u nas w Częstochowie godzinę -pokazuje to różnicę między profesjonalnymi kursami certyfikacyjnymi a doraźnymi, lokalnymi zajęciami.”

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wywiadów TDI

W analizowanym materiale dotyczącym kursów języka polskiego jako obcego widoczny jest wyraźny podział na kursy certyfikowane oraz niecertyfikowane, przy czym obie formy pełnią istotną rolę w procesie nauki i integracji cudzoziemców w województwie śląskim. Respondenci biorący udział w badaniu TDI wskazują, że

funkcjonuje szerokie spektrum możliwości edukacyjnych - od intensywnych kursów akademickich, poprzez kursy projektowe organizowane przez NGO i instytucje publiczne, aż po zajęcia nieformalne i indywidualne. W wypowiedziach badanych podkreślane jest szczególnie znaczenie kursów prowadzonych przez uczelnie, które oceniane są jako intensywne, systematyczne oraz pozwalające na szybkie osiągnięcie zaawansowanego poziomu znajomości języka. Z relacji wynika, że uczestnictwo w takich programach umożliwia zdobycie solidnych podstaw w stosunkowo krótkim czasie oraz rozwój języka w środowisku akademickim lub zawodowym. Jednocześnie zauważono, że dla części cudzoziemców kursy bezpłatne, prowadzone w formule społecznej, stanowią pierwszy krok w nauce języka i ważny etap integracji. Tego rodzaju zajęcia umożliwiają opanowanie podstaw, zwłaszcza osobom, które w początkowej fazie pobytu w Polsce nie mogą pozwolić sobie na inwestycję finansową w edukację lub nie są jeszcze gotowe na intensywną naukę.

Wypowiedzi uczestników wskazują także na zróżnicowane ścieżki edukacyjne, w których często pojawia się przejście od kursów bezpłatnych lub społecznych do późniejszych kursów płatnych, bardziej zaawansowanych lub indywidualnych. Kursy niecertyfikowane - mimo że nie prowadzą bezpośrednio do uzyskania formalnego dokumentu - pełnią funkcję wprowadzającą oraz przygotowawczą, a także wspierają integrację społeczną i funkcjonowanie w polskim środowisku edukacyjnym. Badani wskazywali również na znaczenie zajęć organizowanych w ramach programów takich jak inicjatywy fundacji czy programy realizowane w czasie pandemii, które zwiększyły dostępność nauki języka dla szerokiej grupy cudzoziemców.

Przedstawiciele instytucji edukacyjnych potwierdzają ten dwutorowy system funkcjonowania kursów języka polskiego. Z jednej strony, kursy certyfikowane są prowadzone przez akredytowane ośrodki i przygotowują do egzaminów państwowych lub TELC, co umożliwia późniejsze wykorzystanie certyfikatu w procedurach formalnych, takich jak legalizacja pobytu, uzyskanie obywatelstwa czy podjęcie studiów. Kursy te często kończą się egzaminami wewnętrznymi, jednak respondenci podkreślają, że w obecnym systemie jedynie certyfikat państwowy lub TELC jest honorowany w pełnym zakresie. Jednocześnie wskazano na obecność kursów specjalistycznych, takich jak język branżowy, oraz kursów stacjonarnych i zdalnych, przy czym kursy przygotowawcze do studiów są najczęściej prowadzone w trybie stacjonarnym i obejmują dużą liczbę godzin zajęciowych. Pojawiły się również głosy dotyczące zmian regulacyjnych - w przeszłości zaświadczenia wydawane przez szkoły były honorowane w większym zakresie, natomiast obecnie wymagania formalne zaostrzyły się i konieczne jest posiadanie certyfikatu państwowego lub TELC.

Z drugiej strony instytucje edukacyjne zwracają uwagę na znaczącą rolę kursów niecertyfikowanych, które realizowane są najczęściej w ramach projektów

integracyjnych. Z relacji wynika, że tego typu kursy, mimo braku formalnego potwierdzenia kompetencji na zakończenie, przyczyniły się do opanowania języka przez setki osób, w tym przedstawicieli zawodów wymagających komunikacji w języku polskim, takich jak lekarze i pielęgniarki. Instytucje zauważają jednak zróżnicowanie jakości tego typu inicjatyw - w niektórych przypadkach zajęcia prowadzone są przez osoby bez pełnych kwalifikacji, co wpływa na ich skuteczność, szczególnie w porównaniu z kursami certyfikacyjnymi prowadzonymi przez wyspecjalizowane jednostki akademickie.

Podsumowując, zarówno z perspektywy cudzoziemców, jak i instytucji edukacyjnych, system nauczania języka polskiego jako obcego w województwie śląskim ma charakter wieloetapowy i obejmuje zarówno intensywne kursy certyfikowane, jak i kursy niecertyfikowane o funkcji adaptacyjno-integracyjnej. Dane wskazują, że kursy certyfikowane postrzegane są jako najbardziej efektywne w kontekście przygotowania do egzaminów oraz formalnego potwierdzania umiejętności językowych, natomiast kursy niecertyfikowane pełnią ważną rolę w budowaniu podstaw językowych i stanowią często pierwszy etap ścieżki edukacyjnej w Polsce.

6.2. Proces certyfikacji znajomości języka ojczystego w innych krajach UE

W niniejszym podrozdziale przedstawiono rozwiązania stosowane w innych państwach Unii Europejskiej w zakresie nauki i potwierdzania znajomości języka urzędowego. W podrozdziale omówiono międzynarodowe i europejskie standardy dotyczące certyfikacji językowej (np. CEFR¹¹, ALTE¹², EAQUALS¹³), które są podstawą dla krajowych systemów egzaminacyjnych.

Respondenci odnosili się do systemów nauki w swoich krajach, dlatego niekiedy analiza wykracza poza obszar UE. Warto jednocześnie przytoczyć opinie badanych wskazujące, że system nauki języka polskiego jest bardziej elastyczny niż systemy edukacyjne w krajach azjatyckich, ale mniej zróżnicowany pod względem adaptacji kulturowej. Respondenci wskazali także, że ich zdaniem istnieje potrzeba rozwinięcia komponentów języka specjalistycznego (branżowego) i lepszego dostosowania programów do zróżnicowanych grup narodowych. Warto tutaj wskazać, że w innych krajach UE powszechnie stosuje się podejście zintegrowane łączące naukę języka z kontekstem zawodowym i kulturowym (np. w Niemczech, Holandii czy Austrii). Takie rozwiązanie rekomenduje również Rada Europy w ramach Europejskiego Systemu Opisu Kształcenia Językowego (CEFR)¹⁴ oraz programów integracyjnych dla migrantów¹⁵.

¹¹ Common European Framework of Reference for Languages (Europejski System Opisu Kształcenia Językowego) - jednolity, międzynarodowy standard opisu poziomów biegłości językowej (A1-C2), opracowany przez Radę Europy. Służy do porównywania wyników nauczania i certyfikatów językowych w Europie i poza nią.

¹² Association of Language Testers in Europe (towarzystwo Europejskich Instytucji Egzaminacyjnych) - organizacja zrzeszająca instytucje odpowiedzialne za egzaminy językowe (np. Cambridge, Goethe-Institut). Ustanawia standardy jakości testów, prowadzi audyty i system certyfikacji zgodny z CEFR.

¹³ Evaluation and Accreditation of Quality in Language Services (Europejskie Stowarzyszenie ds. Oceny i Akredytacji Jakości w Nauczaniu Języków) - międzynarodowa organizacja wyznaczająca standardy jakości szkół językowych, programów nauczania i kompetencji nauczycieli. Przyznaje akredytację potwierdzającą zgodność z wysokimi standardami edukacyjnymi.

¹⁴ Council of Europe (2020). Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment - Companion Volume. Strasbourg: Council of Europe Publishing.

¹⁵ OECD (2021). Unlocking the Potential of Migrants: Cross-country Analysis. Paris: OECD Publishing.

ID 30

„W porównaniu z systemem koreańskim, polski system jest bardziej otwarty. W Korei jest więcej presji, mniej dyskusji. Dla uczących się polskiego byłoby dobrze mieć więcej inicjatyw między ludźmi.”

ID 27

„W firmach koreańskich potrzebni są studenci mówiący po polsku. Przydałyby się zajęcia z języka specjalistycznego, zawodowego.”

ID 16

„Brakuje dopasowania kursów do języka ojczystego ucznia. Dla Ukraińców są podręczniki, ale dla Wietnamczyków czy Chińczyków już nie. Potrzeba więcej elementów kultury codziennej.”

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wywiadów TDI

W analizowanych państwach UE występuje wymóg znajomości języka kraju przyjmującego, w kontekście uzyskania pobytu lub obywatelstwa. Kursy językowe dla migrantów zazwyczaj są dofinansowane i traktowane jako element polityki integracyjnej. Kraje różnią się odnośnie do wymogów stawianych odnośnie do poziomu językowego wymaganego dla celów legislacyjnych (uzyskanie prawa pobytu lub obywatelstwa). Poziomy minimalne wahają się od A1-C1, zatem rozbieżność jest duża. Wymagania w Polsce w tym przypadku są średnie, ponieważ w zależności od procedury wymagany poziom to B1/B2. Jedynie w przypadku niektórych uczelni o kierunkach humanistycznych wymagany poziom to C1.

W Niemczech system integracyjny obejmuje kursy językowe, które trwają około 600-900 godzin. Są one współfinansowane przez państwo i kończą się egzaminem Deutsch-Test für Zuwanderer (DTZ) na poziomie A2-B1. Uzyskanie poziomu B1 jest formalnym warunkiem ubiegania się o pobyt stały i obywatelstwo. Równolegle funkcjonuje egzamin TestDaF na poziomie B2-C1, wymagany w procesach akademickich.

W przypadku Francji proces certyfikacji jest powiązany z Contrat d'intégration républicaine (CIR). Nowi migranci kierowani są na bezpłatne kursy językowe, które są organizowane przez OFII, a minimalny poziom wymagany do legalizacji pobytu wynosi A1. Warto jednak podkreślić, że w praktyce kursy umożliwiają osiągnięcie wyższych poziomów.

System holenderski (Inburgering) nakłada na migrantów obowiązek zdania egzaminu Inburgeringsexamen, co najmniej na poziomie B1. Kursy integracyjne są obowiązkowe dla cudzoziemców. Egzaminy organizowane są przez certyfikowane instytucje Państwowe. Czas oczekiwania na przyjęcie na kurs integracyjny przez Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (BAMF) wynosił około 3 miesiące

w niektórych regionach. W Holandii czas na otrzymanie oficjalnego listu/kierowania na kurs może wynosić do około 8 tygodni.

W krajach skandynawskich można dostrzec wysoki poziom integracji społecznej i zawodowej z certyfikacją językową. W Szwecji kursy SFI (Svenska för invandrare) oferują ścieżki od A1 do C1, finansowane w całości przez gminy; certyfikacja nie jest wymogiem prawnym, lecz stanowi powszechnie akceptowany dowód kompetencji językowych. W Danii kursy Danskuddannelse 1-3 umożliwiają osiągnięcie poziomów A2-B2 i są bezpłatne przez pierwsze pięć lat pobytu, przy czym poziom B1 wymagany jest przy ubieganiu się o obywatelstwo. W Finlandii osoby objęte programem integracyjnym uczestniczą w publicznie finansowanych kursach językowych w ramach Integration Training, a certyfikacja na poziomie A2 stanowi standard w procesie integracji zawodowej.

W państwach Europy Południowej proces certyfikacji opiera się na egzaminach państwowych o wieloletniej tradycji. W Hiszpanii egzamin DELE na poziomie A2 jest obowiązkowy przy ubieganiu się o obywatelstwo, a dodatkowe poziomy są wymagane w celach akademickich. We Włoszech uzyskanie zezwolenia na pobyt długoterminowy wymaga potwierdzenia znajomości języka na poziomie A2 poprzez egzaminy CILS lub CELI, organizowane przez uniwersytety publiczne. W Portugalii system CAPLE obejmuje egzaminy państwowe na poziomach A2-B1, niezbędne przy uzyskiwaniu prawa pobytu lub obywatelstwa, realizowane przez ośrodki uniwersyteckie w kraju i za granicą.

Na tle powyższych przykładów Polska plasuje się pośrodku europejskiej skali wymagań. Państwowy system certyfikacji realizuje Państwowa Komisja ds. Poświadczania Znajomości Języka Polskiego jako Obcego, a poziomy wymagane dla migracyjnych procedur prawnych to obecnie B1 (obywatelstwo i karta rezydenta) oraz B2-C1 dla celów akademickich. Wymogi te zostały w ostatnich latach zastrzone, a dalsze podwyższenie poziomów legislacyjnych jest zapowiadane. Ponadto część uczelni oczekuje od kandydatów znajomości języka na poziomie C1, co stawia Polskę w grupie państw o wyższych wymaganiach akademickich.

Tabela 4 Porównanie zgodności polskich procedur certyfikacji językowej z regulacjami i rozwiązaniami stosowanymi w innych krajach UE

Kraj	Certyfikacja dla cudzoziemców	Minimalny poziom CEFR	Cel/zastosowanie	Kursy i egzaminy
Polska	Tak - Państwowa Komisja ds. Poświadczania Znajomości Języka Polskiego jako Obcego (PKPZJPJO)	B1 (obywatelstwo, karta rezydenta); B2-C1 (studia, praca akademicka)	Legalizacja pobytu, obywatelstwo, podjęcie studiów	Egzamin państwowy organizowany przez akredytowane ośrodki i NAWA; opłata 150-180 EUR; ok. 100 ośrodków w kraju i za granicą.
Niemcy	Tak - egzamin <i>Deutsch-Test für Zuwanderer</i> (DTZ) oraz <i>TestDaF</i>	A2-B1	Uzyskanie pobytu stałego i obywatelstwa	Kursy integracyjne (600-900 h), współfinansowane przez państwo; test obowiązkowy.
Francja	Tak - w ramach <i>Contrat d'intégration républicaine</i> (CIR)	A1	Legalizacja pobytu (poziom podstawowy)	Kursy bezpłatne, organizowane przez OFII; test obowiązkowy dla nowych migrantów.
Holandia	Tak - system <i>Inburgeringsexamen</i>	B1 (od 2022 r.)	Uzyskanie prawa stałego pobytu i obywatelstwa	Egzaminy państwowe; kursy obowiązkowe dla obywateli krajów trzecich; częściowo odpłatne.
Szwecja	Tak - kursy <i>SFI</i> (<i>Svenska för invandrare</i>)	Poziomy A1-C1 zależnie od ścieżki	Integracja i zatrudnienie	Kursy bezpłatne finansowane przez gminy; certyfikat nieobowiązkowy, ale powszechnie uznawany.
Dania	Tak - <i>Danskuddannelse 1-3</i>	A2-B2	Integracja, praca i obywatelstwo	Kursy bezpłatne (do 5 lat od przyjazdu), egzamin państwowy; wymóg B1 przy obywatelstwie.

Kraj	Certyfikacja dla cudzoziemców	Minimalny poziom CEFR	Cel/zastosowanie	Kursy i egzaminy
Finlandia	Tak - <i>Integration Training and Finnish/Swedish language courses</i>	A2	Integracja zawodowa i społeczna	Kursy finansowane publicznie, egzaminy fakultatywne.
Włochy	Tak - egzamin językowy CILS / CELI	A2	Uzyskanie prawa pobytu długoterminowego	Egzamin państwowy lub na uczelniach publicznych; płatny.
Hiszpania	Tak - <i>DELE (Diplomas de Español como Lengua Extranjera)</i>	A2	Obywatelstwo, studia	Egzamin państwowy (Instituto Cervantes); kursy fakultatywne.
Portugalia	Tak - <i>Certificado de Português Língua Estrangeira (CAPLE)</i>	A2-B1	Prawo pobytu, obywatelstwo	Egzamin państwowy CAPLE przy uniwersytetach; kursy publiczne i prywatne.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: European Migration Network (2024), Council of Europe (LIAM), OECD (2021), Nordic Council (2023), NAWA (Rozporządzenie w sprawie Państwowej Komisji ds. Poświadczania Znajomości Języka Polskiego jako Obcego, 2015).

Zaprezentowane w niniejszym podrozdziale informacje wskazują, że systemy potwierdzania znajomości języka urzędowego w krajach Unii Europejskiej różnią się w szczegółach organizacyjnych, jednak opierają się na wspólnych podstawach wynikających z europejskich standardów certyfikacji, takich jak CEFR, ALTE czy EAQUALS. W Polsce system certyfikacji jest zharmonizowany z tymi wytycznymi i funkcjonuje w oparciu o państwowe egzaminy koordynowane przez odpowiednie instytucje. Z wypowiedzi respondentów wynika, że z perspektywy użytkowników system ten jest postrzegany jako uporządkowany i zgodny ze standardami europejskimi, jednak jednocześnie może być odbierany jako mniej zróżnicowany i mniej elastyczny w stosunku do specyficznych potrzeb kulturowych i językowych poszczególnych grup narodowych.

Respondenci w trakcie wywiadów TDI odnosili się do systemów edukacyjnych funkcjonujących w swoich krajach pochodzenia, co pozwalało na umiejscowienie polskiego modelu w szerszym kontekście porównawczym, często obejmującym również państwa spoza UE. Wskazywali oni, że w porównaniu z krajami azjatyckimi system polski charakteryzuje większa otwartość i mniejszy poziom presji na formalizm, co sprzyja procesowi uczenia się. Jednocześnie zwracano uwagę, że system nauczania w Polsce mógłby w większym stopniu uwzględniać aspekt dostosowania kulturowego oraz indywidualne potrzeby osób pochodzących z bardziej zróżnicowanych środowisk językowych, dla których dostępność podręczników lub materiałów dydaktycznych jest ograniczona. Wskazywano również na istotność rozwoju komponentu języka specjalistycznego, zwłaszcza w kontekście zawodowym, co stanowi ważny element w krajach takich jak Niemcy, Holandia czy Austria, gdzie nauka języka jest ściśle powiązana z procesami integracyjnymi, zawodowymi i społecznymi.

Analiza porównawcza polityk językowych państw UE pokazuje, że kursy językowe w wielu krajach są finansowane ze środków publicznych i stanowią element szerzej rozumianej polityki integracyjnej, natomiast poziomy językowe wymagane do uzyskania praw pobytowych, obywatelstwa czy możliwości podjęcia studiów różnią się między państwami. W części krajów poziom wymagany jest relatywnie niski (A1-A2), natomiast w innych obowiązuje poziom B1 lub B2, przy czym Polska plasuje się w grupie państw o średnich wymaganiach w tym zakresie. Z wypowiedzi respondentów wynika, że w ich ocenie obserwowane w Polsce zaostrzenie wymogów w ostatnich latach oraz rosnące oczekiwania dotyczące poziomu języka - szczególnie w środowisku akademickim oraz zawodowym - są zgodne z europejskimi trendami i wzmacniają formalny charakter systemu certyfikacji.

Respondenci wskazywali, że w wielu państwach UE proces certyfikacji stanowi integralny element polityki migracyjnej, a jego celem jest umożliwienie pełnego uczestnictwa w życiu społecznym kraju przyjmującego. Wskazuje to na podobieństwa z polskim systemem, który również wykorzystuje kryterium znajomości

języka jako mechanizm regulacyjny w obszarze legalizacji pobytu, obywatelstwa czy dostępu do edukacji wyższej. Z przeprowadzonej analizy wynika, że brak zróżnicowanych form dostosowanych do specyficznych potrzeb kulturowych i językowych niektórych grup może stanowić wyzwanie dla dalszego rozwoju systemu. Jednocześnie dane wskazują, że w Polsce istnieje przestrzeń do rozwoju kursów języka branżowego oraz materiałów ukierunkowanych na konkretne profile narodowościowe.

Podsumowując, zebrane dane potwierdzają, że polski system certyfikacji jest zgodny z europejskimi standardami i funkcjonuje w logicznych ramach prawno-organizacyjnych, typowych dla państw UE. Z perspektywy użytkowników system ten jest oceniany pozytywnie w zakresie struktury formalnej, ale jednocześnie wskazuje się na potrzebę dalszej adaptacji oferty edukacyjnej, szczególnie w kontekście języka specjalistycznego oraz zróżnicowania kulturowego grup uczących się. Jednocześnie analiza porównawcza potwierdza, że polskie rozwiązania są spójne z europejskimi trendami, a rosnące wymagania w zakresie znajomości języka wpisują się w szerszy kontekst polityk integracyjnych realizowanych w państwach UE.

6.3. Spójność polskiego systemu certyfikacji z regulacjami europejskimi

W tej części raportu skoncentrowano się na ocenie stopnia zgodności polskiego systemu certyfikacji znajomości języka polskiego jako obcego z obowiązującymi standardami europejskimi.

Respondenci wywiadów TDI wskazują na to, że polski system certyfikacji jest formalnie zgodny z europejską skalą CEFR (A1-C2). Jedynym, choć istotnym, mankamentem jest dostępność, która odbiega od standardów innych krajów UE. Warto wskazać, że część uczelni automatycznie przypisuje poziomy biegłości językowej w oparciu o program studiów, co pozawala na odciążenie systemu certyfikacji. Zmiany legislacyjne, na które wskazują respondenci mogą w krótkim czasie zwiększyć popyt na egzaminy i pogłębić problem z ograniczoną liczbą terminów.

ID 73

„Po kursie dostałem certyfikat B1-B2, a po studiach dyplom potwierdza poziom C1-C2.”

ID 14

„Dyplom licencjata zapewnia poziom C1, więc nie potrzebowałem już osobnego certyfikatu.”

ID 104

„Z tego co wiem, obecnie wymagany poziom to B1, ale planują zmienić na B2 - będzie trudniej się zapisać”

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wywiadów TDI

Na tle innych krajów UE warto wskazać, że Polska ma system certyfikacji ściśle państwowy i centralnie nadzorowany, co jest podobne z modelem niemieckim i włoskim. Najistotniejszą różnicę między Polską, a np. Francją, czy krajami nordyckimi jest to, że w Polsce egzaminy są kosztowne, co stanowi niekiedy barierę w uzyskaniu uprawnień przez migrantów, podczas gdy w tych krajach kursy są subsydiowane i w dodatku obowiązkowe. Należy jednocześnie podkreślić, że Polska ma rozbudowany system egzaminów, o wysokiej renomie międzynarodowej (członkostwo w ALTE), co jest gwarantem spójności z europejskimi standardami CEFR.

Przedstawiciele instytucji edukacyjnych potwierdzają, że polski system certyfikacji znajomości języka polskiego jako obcego jest w pełni zintegrowany z europejskimi ramami odniesienia (CEFR). Wszystkie egzaminy państwowe są kalibrowane do sześciu poziomów biegłości (A1-C2). Jest to w pełni zgodne z zaleceniami Rady Europy i systemem ALTE. Respondenci zgodnie podkreślają, że struktura polskiego egzaminu odpowiada układowi egzaminów europejskich. Badani podkreślili jednak pewne różnice, a mianowicie większy nacisk na poprawność gramatyczno-stylistyczną wypowiedzi, co może być utrudnieniem dla cudzoziemców. Należy jednoznacznie wskazać, że zgodność z normami CEFR jest gwarantem transparentności oceniania i zapewnia pełnoprawne poświadczenie kompetencji językowych uznawanych na arenie międzynarodowej, co gwarantuje zdającym egzamin, że ich certyfikat będzie uznany niezależnie od lokalizacji, w której zdawali egzamin (akredytowane instytucje, w których można zdać egzamin znajdują się także poza granicami Polski: Londyn, Nowy Jork).

(ID 18)

„Egzaminy państwowe są oparte na poziomach CEFR i odpowiadają standardom ALTE. To nie jest nasz autorski system -tylko część wspólnego europejskiego modelu.”

(ID 31)

„Każdy egzamin jest zgodny z ESOKJ. Zadania są kalibrowane w odniesieniu do europejskich poziomów od A1 do C2, a opisy kompetencji są zbieżne z tym, co stosuje Cambridge czy Goethe-Institut.”

(ID 57)

„W polskim systemie procedury są formalnie dostosowane do europejskich, ale trudność testów jest często większa niż np. w TELC czy DELE. To wynika z większego nacisku na poprawność gramatyczną i pisemną.”

(ID 79,)

„Certyfikat państwowy jest uznawany w całej UE -w CV można wpisać poziom CEFR, a uczelnie nie wymagają dodatkowych egzaminów. Pod względem struktury egzaminów jest to rozwiązanie bliźniacze do IELTS czy DELF.”

(ID 83)

„Współpracujemy z NAWA i ALTE w zakresie standaryzacji egzaminów. W każdej sesji stosowany jest ten sam arkusz kontrolny, procedura oceny i skala punktowa według ESOKJ. W tym sensie system jest w pełni kompatybilny.”

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wywiadów TDI

Analiza wypowiedzi respondentów potwierdza, że polski system certyfikacji znajomości języka polskiego jako obcego jest spójny z regulacjami i standardami europejskimi, szczególnie w zakresie zgodności z Europejskim Systemem Opisu Kształcenia Językowego (CEFR). Zgodnie z relacjami badanych, zarówno formalne ramy egzaminów, jak i zakres kompetencji weryfikowanych podczas testów odpowiadają wymaganiom przyjętym w Europie. **System oparty jest na sześciopoziomowej skali biegłości językowej od A1 do C2, a struktura egzaminów odzwierciedla rozwiązania funkcjonujące w innych europejskich systemach certyfikacyjnych. Respondenci wskazywali także na powiązanie systemu polskiego z ALTE, co w ich ocenie stanowi dowód jego międzynarodowej wiarygodności oraz zapewnia pełną przejrzystość procedur egzaminacyjnych, a także uznawalność certyfikatów poza granicami Polski.**

Z wypowiedzi uczestników badania wynika, że zgodność ta ma charakter nie tylko formalny, lecz również merytoryczny, obejmując treści egzaminacyjne, kryteria oceniania oraz sposób organizacji egzaminów. Badani podkreślali, iż system polski nie stanowi odrębnego, lokalnego rozwiązania, lecz jest częścią zintegrowanej, europejskiej architektury oceny kompetencji językowych. Jednocześnie zauważono, że poziomy biegłości przypisywane w polskim systemie edukacji w ramach studiów wyższych oraz kursów przygotowawczych są często automatycznie przenoszone na poziomy CEFR, co pozwala absolwentom na uzyskanie potwierdzenia kompetencji bez konieczności zdawania oddzielnego egzaminu państwowego. Taka praktyka, funkcjonująca w przypadku edukacji formalnej, może odciążać system egzaminacyjny i pełnić ważną funkcję uzupełniającą, szczególnie w kontekście rosnącego zapotrzebowania na certyfikaty językowe.

W wypowiedziach respondentów pojawiły się jednak ważne zastrzeżenia dotyczące ograniczonej dostępności egzaminów państwowych oraz potencjalnego zwiększenia

presji na system certyfikacji w związku ze zmianami legislacyjnymi, które zwiększyły zakres sytuacji wymagających formalnego potwierdzenia znajomości języka. Jak wskazano, planowane podwyższenie wymaganego poziomu biegłości językowej w procedurach administracyjnych może w najbliższym czasie dodatkowo zwiększyć popyt na egzaminy i tym samym pogłębić istniejący problem dostępności terminów egzaminacyjnych. Respondenci oceniający system wskazywali również na różnice pomiędzy Polską a innymi krajami UE, zwłaszcza w zakresie finansowania kursów przygotowawczych. W ich opinii w Polsce dominują rozwiązania odpłatne, podczas gdy w części państw europejskich szkolenia są subsydiowane lub obowiązkowe w ramach polityki integracyjnej, co w tych krajach ułatwia dostęp do certyfikacji. Tym samym mimo wysokiego poziomu formalnej zgodności polskiego systemu z normami europejskimi, wskazywano na potrzebę wzmocnienia elementów zapewniających szeroki i równy dostęp do egzaminów.

Respondenci reprezentujący instytucje edukacyjne zgodnie potwierdzali, że polskie egzaminy językowe zachowują jednolite procedury oceny, stosują wspólne arkusze kontrolne i posiadają zunifikowane zasady punktacji w odniesieniu do standardów CEFR. Jednocześnie zaznaczano, że polski system bywa bardziej wymagający niż niektóre inne dostępne egzaminy międzynarodowe, zwłaszcza w zakresie kładzenia nacisku na poprawność gramatyczno-stylistyczną i kompetencje pisemne. Ta specyfika, choć wzmacnia formalną jakość systemu, może jednocześnie stanowić dodatkową barierę dla części cudzoziemców, szczególnie tych, którzy uczą się języka w oparciu o praktyczne doświadczenie komunikacyjne, a nie w ramach intensywnych kursów akademickich.

Podsumowując, polski system certyfikacji języka polskiego jako obcego jest oceniany przez respondentów jako zgodny ze standardami europejskimi, przejrzysty i rozpoznawalny międzynarodowo. Jednocześnie z analizy wypowiedzi wynika, że obok silnego osadzenia w strukturach europejskich i wysokiej jakości merytorycznej, system ten mierzy się z wyzwaniami praktycznymi dotyczącymi dostępności egzaminów oraz rosnącego zapotrzebowania wynikającego ze zmian prawnych. Oczekiwania formułowane w wypowiedziach wskazują na potrzebę dalszego wzmocnienia wymiaru organizacyjnego systemu, aby zachować jego wysoką jakość przy jednoczesnym zapewnieniu adekwatnej przepustowości i dostępności dla rosnącej liczby osób chcących potwierdzić swoje kompetencje językowe w Polsce.

7. Bariery i czynniki utrudniające naukę i certyfikację

7.1. Bariery w procesie nauki języka polskiego jako obcego

W tym podrozdziale opisano bariery w procesie nauki języka polskiego jako obcego. Analizie poddano szeroki zakres czynników społecznych i kulturowych oraz ograniczeń systemowych i instytucjonalnych.

Respondenci uczestniczący w wywiadach TDI z cudzoziemcami wskazali na bariery w nauce języka polskiego, z którymi spotkali się podczas pobytu w Polsce. Rozmówcy przede wszystkim zwracali uwagę na aspekt społeczno-kulturowy związany z pewnego rodzaju izolacją i brakiem możliwości. Albo ograniczonymi możliwościami poprawiania i sprawdzania swoich umiejętności językowych w grupach z Polakami. Zdaniem badanych brakuje okoliczności do praktycznego użycia języka na co dzień w związku z przebywaniem często wśród osób ich rodzimej narodowości. Dla części osób sporym wyzwaniem jest fonetyka języka polskiego, a także brak ciągłości w nauce (przerwy, zmiany form kursów). Badani wskazują, że oczekiwaliby mniejszych grup, materiałów pisemnych, ale przede wszystkim integracji społecznej, tak aby mieli więcej okazji do wykorzystywania nowo poznanego języka w życiu codziennym. Istotnym problemem systemowym może być brak lub niedostateczna ilość materiałów dydaktycznych w językach rodzimych (szczególnie dotyczy to osób z Azji).

ID 16

„Trzeba bardziej integrować zajęcia kulturowe z kursem. Teraz wycieczki są oderwane od całości -jedziemy gdzieś, ale nie wiemy po co. Poza tym brakuje dopasowania kursów do języka ojczystego ucznia -dla Ukraińców są materiały, ale dla Wietnamczyków czy Chińczyków już nie.”

ID 80

„Z początku nie mogłam mówić -fonetyka była bardzo trudna. Potem przerwy w nauce, znowu zaczynałam i znowu zapominałam. Dla mnie to było bardzo trudne.”

ID 90

„Na wielu kursach było dużo ludzi, wszyscy mówili, ale nie było materiałów do gramatyki, które można by zabrać do domu. Potrzebuję takich wydrukowanych pomocy.”

ID 52

„Ukraińskie dzieci w jednej klasie rozmawiają między sobą po ukraińsku, więc nie mają potrzeby uczyć się polskiego na wyższym poziomie.”

ID 98

„Żyjemy w takiej bańce językowej -w pracy głównie Ukraińcy, w domu też. Nie mam z kim rozmawiać po polsku. Tak naprawdę brakuje możliwości ćwiczenia języka na co dzień.”

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wywiadów TDI

Analiza zgromadzonego materiału badawczego wskazuje, że proces nauki języka polskiego jako obcego w województwie śląskim napotyka szereg barier o charakterze zarówno społecznym, kulturowym, jak i instytucjonalnym. Zidentyfikowane ograniczenia dotyczą przede wszystkim praktycznych możliwości rozwijania kompetencji językowych w środowisku codziennym, sposobu organizacji nauki oraz dostępności odpowiednich narzędzi dydaktycznych. Ograniczenia te wpływają na tempo przyswajania języka, poziom zaangażowania oraz trwałość efektów kształcenia.

Analiza wypowiedzi uczestników wskazuje, że jednym z najistotniejszych utrudnień jest ograniczona możliwość regularnego stosowania języka polskiego w codziennych sytuacjach komunikacyjnych. Wskazywano na funkcjonowanie migrantów w tzw. „bańkach językowych”, w których dominują kontakty z osobami z tego samego kręgu narodowego. Uniemożliwia to naturalny kontakt z językiem polskim i ogranicza rozwój kompetencji komunikacyjnych. Brak bezpośredniego kontaktu z Polakami skutkuje mniejszą motywacją do aktywnego używania języka oraz sprzyja utrwalaniu barier społecznych i kulturowych.

Drugim istotnym wyzwaniem, które ujawniono w analizie, jest trudność fonetyczna i strukturalna języka polskiego. Cudzoziemcy podkreślali, że polska fonetyka stanowi dla wielu z nich barierę szczególnie na początkowym etapie nauki, co może prowadzić do trudności z mówieniem i zniechęcenia. Dodatkowo wskazywano na problemy wynikające z nieciągłości procesu kształcenia - przerwy w nauce powodują utratę nabytych kompetencji, konieczność powrotu do wcześniejszych etapów oraz wydłużenie procesu językowego.

Kolejną barierą jest niedostosowanie materiałów dydaktycznych do zróżnicowanych grup odbiorców. Z analizy materiału badawczego wynika, że dostępność materiałów w językach rodzimych migrantów jest nierównomierna - dotyczy to przede wszystkim osób pochodzących z krajów azjatyckich. Brak odpowiednio przygotowanych zasobów edukacyjnych może utrudniać proces uczenia się oraz wpływać na poczucie wykluczenia i mniejszą efektywność nauki.

W analizowanym materiale zwrócono również uwagę na wyzwania organizacyjne związane z wielkością grup oraz ograniczonym dostępem do materiałów pisemnych do samodzielnej nauki. Uczestnicy wskazywali na potrzebę mniejszych grup, dających więcej możliwości indywidualnej pracy z językiem, a także na potrzebę dodatkowych materiałów do samodzielnej nauki i utrwalania zagadnień gramatycznych. Brak takich zasobów może utrudniać systematyczność pracy i pogłębiać trudności w przyswajaniu bardziej złożonych aspektów języka polskiego.

Podsumowując, na podstawie przeprowadzonej analizy można stwierdzić, że bariery w nauce języka polskiego w województwie śląskim mają charakter wielowymiarowy i wynikają zarówno z ograniczeń systemowych, jak i z uwarunkowań społeczno-kulturowych. Utrudnienia dotyczą przede wszystkim braku integracyjnego środowiska językowego, trudności strukturalnych języka, przerw w procesie nauczania, niewystarczającej dostępności odpowiednich materiałów dydaktycznych oraz niedostosowania form nauczania do potrzeb różnych grup migrantów. Czynniki te mogą wpływać na efektywność nauki i tempo adaptacji społecznej cudzoziemców, podkreślając potrzebę rozwiązań wspierających praktyczne użycie języka, mniejsze grupy, materiały dostosowane kulturowo oraz bardziej zintegrowane podejście edukacyjno-społeczne.

7.2. Bariery w procesie uzyskania certyfikatu znajomości języka polskiego lub innych dokumentów potwierdzających znajomość języka

W podrozdziale opisano czynniki utrudniające przystąpienie do egzaminu certyfikacyjnego. Oceniono także wpływ tych barier na decyzję kandydatów o potwierdzeniu swoich kompetencji. Podjęto się także analizy alternatywnych form poświadczania znajomości języka takich jak: zaświadczenia uczelni, certyfikaty prywatne, czy dokumenty w ramach projektów integracyjnych.

Warto przypomnieć, przytaczane wcześniej wypowiedzi respondentów wywiadów TDI wskazujące na niską dostępność egzaminów certyfikujących w związku z dużym popytem i szybkim wyczerpywaniem się miejsc podczas zapisów online. Dodatkowo respondenci wspominali o ograniczeniach związanych z aspektami ekonomicznymi (zob. s.41).

Respondenci będący przedstawicielami instytucji edukacyjnych potwierdzili te bariery. Większość zauważonych przez nich problemów dotyczyło niedostatecznej liczby terminów egzaminacyjnych oraz niewystarczającej liczby ośrodków egzaminacyjnych. Zdaniem badanych istotną barierą jest również koszt egzaminu, zwłaszcza w kontekście dochodów cudzoziemców. Istotną cechą zauważoną przez jednego z respondentów jest brak centralnego mechanizmu zapisów, co w jego opinii skutkuje przeciążeniem stron internetowych ośrodków, przypadkowymi błędami

rejestracji i czasami brakiem możliwości zapisu lub nierównomiernego dostępu do tych zapisów. Niektórzy badani zwrócili również uwagę na zbyt długi czas oczekiwania na wydanie dokumentu, który w realny sposób może utrudnić legalizację pobytu.

(ID 9)

„Największym problemem jest rekrutacja. Miejsca rozchodzą się w ciągu minut po otwarciu zapisów, szczególnie na B1. System nie wytrzymuje obciążenia, a ludzie tracą szansę, mimo że są przygotowani.”

(ID 14)

„Na Śląsku nie ma tylu ośrodków, co w Warszawie czy Krakowie, więc osoby z mniejszych miejscowości muszą dojeżdżać. To generuje dodatkowe koszty i czas.”

(ID 26)

„Terminy są zbyt rzadkie -tylko dwie sesje w roku. Dla studentów i pracujących to często nierealne logistycznie.”

(ID 48)

„Część osób rezygnuje z egzaminu, bo nie może zapłacić. 150 euro to spory koszt, szczególnie dla uchodźców czy studentów z Ukrainy.”

(ID 60)

„Nie ma centralnego systemu zapisów. Każdy ośrodek działa osobno, co powoduje chaos i brak informacji -jedni kończą rejestrację po kilku godzinach, inni nawet nie wiedzą, że ruszyła.”

(ID 73)

„Po zdaniu egzaminu kandydaci muszą czekać kilka miesięcy na dokument. Dla osób, które potrzebują certyfikatu do pracy czy pobytu, to często za długo.”

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wywiadów TDI

Analiza materiału badawczego pozwala zidentyfikować szereg barier, które utrudniają cudzoziemcom proces formalnego potwierdzania znajomości języka polskiego. Ograniczenia te dotyczą zarówno dostępu do egzaminów, warunków organizacyjnych i administracyjnych, jak i kwestii finansowych. Wpływają one bezpośrednio na decyzje migrantów dotyczące przystąpienia do egzaminu certyfikacyjnego oraz determinują możliwość terminowego uzyskania dokumentów językowych niezbędnych w procedurach legalizacyjnych, edukacyjnych i zawodowych.

Na podstawie przeprowadzonej analizy wyłania się problem ograniczonej dostępności egzaminów certyfikacyjnych, w szczególności w kontekście dużego popytu na poziomy klucze z perspektywy prawnej, przede wszystkim B1. Wskazywano, że terminy organizacji sesji są zbyt rzadkie, a liczba ośrodków zwłaszcza w województwie śląskim jest niewystarczająca w stosunku do potrzeb migrantów. Sytuację dodatkowo komplikuje brak centralnego systemu zapisów, co skutkuje przeciążeniem systemów rejestracyjnych poszczególnych ośrodków, a w konsekwencji nierównym i przypadkowym dostępem do miejsc egzaminacyjnych. Zjawisko to opisano jako frustrujące i zniechęcające, zwłaszcza dla osób, które są przygotowane językowo, ale mimo prób nie mogą zarejestrować się na egzamin.

Istotnym czynnikiem barierowym są również koszty egzaminów, które dla wielu osób stanowią znaczne obciążenie finansowe. Wskazywano, że pomimo określenia stawek w przepisach egzamin państwowy nadal pozostaje kosztowny z perspektywy osób podejmujących pracę w niskopłatnych sektorach lub migrantów w trudniejszej sytuacji materialnej. Bariera finansowa może prowadzić do rezygnacji z certyfikacji, a tym samym ograniczać szanse na legalizację pobytu, podjęcie studiów czy rozwój kariery zawodowej w Polsce.

Kolejnym elementem, który wyłania się z analizy, jest czas oczekiwania na wydanie certyfikatu po zdaniu egzaminu. Okres kilku miesięcy oczekiwania może stanowić poważny problem w sytuacjach, gdy dokument jest niezbędny do procedur formalnych związanych z pobytem, zatrudnieniem lub kontynuacją studiów. Oczekiwanie na dokument potwierdzający kompetencje językowe, w sytuacji gdy egzamin został już zdany, rodzi poczucie niepewności i utrudnia planowanie kolejnych kroków administracyjnych i zawodowych.

Z materiału wynika również, że alternatywne formy poświadczania znajomości języka - takie jak certyfikaty prywatne, zaświadczenia uczelni czy dokumenty z projektów integracyjnych - pełnią ograniczoną rolę. Pomimo ich dostępności ich znaczenie formalne jest niewystarczające w ramach większości procedur legislacyjnych. W konsekwencji osoby, które mogłyby ukończyć kursy niecertyfikowane lub uzyskać formy dokumentów poza systemem państwowym, i tak zmuszone są przystąpić do egzaminu państwowego lub TELC, co dodatkowo zwiększa presję na system certyfikacyjny.

Podsumowując, analiza potwierdza, że bariery w uzyskaniu formalnego potwierdzenia znajomości języka polskiego koncentrują się wokół trzech kluczowych obszarów: ograniczonej dostępności egzaminów i terminów, czynników finansowych oraz przedłużonych procesów administracyjnych związanych z wydaniem certyfikatu. Ograniczenia te mogą w realny sposób wpływać na decyzje migrantów dotyczące ścieżki integracyjnej i zawodowej, a w niektórych przypadkach prowadzić do odłożenia lub zaniechania certyfikacji językowej, mimo posiadanych kompetencji. W rezultacie bariery te mają

charakter systemowy i wskazują na potencjalną potrzebę zwiększenia przepustowości systemu egzaminacyjnego, usprawnienia procesów rejestracji oraz wsparcia finansowego dla osób o niższych dochodach.

8. Kierunki rozwoju i rekomendacje systemowe

8.1. Potrzeba zwiększenia dostępności egzaminów i ośrodków egzaminacyjnych oraz możliwości reformy systemu certyfikacji i organizacji egzaminów

W podrozdziale oceniono aktualną dostępność egzaminów i wskazano potencjalne modele rozszerzenia sieci egzaminacyjnych wzorując się na przykładach rozwiązań z innych krajów. W tej części raportu przedstawiono także propozycję zmian w zakresie organizacji i zarządzania systemem certyfikacji. Do najważniejszych aspektów wymagających usprawnienia należą uproszczenie procedur, digitalizacja procesów oraz zwiększenie roli uczelni i instytucji lokalnych w egzaminowaniu.

Przeprowadzona analiza danych zastanych oraz benchmarking wykazały, że największa koncentracja uprawnionych jednostek występuje w województwach mazowieckim (15) i małopolskim (10), następnym województwem jest śląskie (4) różnica jest duża (ponad 50%). Wyniki wywiadów TDI z przedstawicielami instytucji edukacyjnych potwierdzają, że brak równomiernego rozmieszczenia ośrodków generuje zatory rekrutacyjne i wydłuża proces uzyskania certyfikatów.

Zastosowana triangulacja metod umożliwiła zidentyfikowanie kierunków reform systemowych:

- hybrydowy model egzaminacyjny (część pisemna online, część ustna w akredytowanym ośrodku),
- rozszerzenie sieci ośrodków regionalnych poprzez włączenie szkół zawodowych i niepublicznych uczelni wyższych,
- cyfryzacja procesów rejestracji i certyfikacji za pomocą centralnego portalu NAWA,
- zwiększenie częstotliwości sesji egzaminacyjnych z czterech do pięciu lub sześciu rocznie w województwach o największym zapotrzebowaniu (mazowieckie, śląskie, małopolskie).

Te rekomendacje są zbieżne z rekomendacjami instytucji edukacyjnych i uczestników wywiadów TDI, wskazując na potrzebę uproszczenia procedur administracyjnych i zwiększenia zdolności przetwarzania Państwowej Komisji.

Podsumowując, wyniki analizy wskazują, że kluczowym wyzwaniem pozostaje zapewnienie odpowiedniej przepustowości systemu certyfikacji oraz równomiernego dostępu do egzaminów, w szczególności w regionach o dużej liczbie cudzoziemców. Zidentyfikowane kierunki usprawnień w tym zwiększenie liczby ośrodków

egzaminacyjnych, częstsze sesje egzaminacyjne oraz wdrożenie scentralizowanych, cyfrowych narzędzi rejestracyjnych -stanowią logiczną odpowiedź na obserwowane potrzeby i bariery. Rekomendowane rozwiązania mają na celu usprawnienie procesów administracyjnych i organizacyjnych, zwiększenie efektywności systemu oraz ułatwienie cudzoziemcom potwierdzania kompetencji językowych. W efekcie możliwe będzie stopniowe podniesienie dostępności certyfikacji przy zachowaniu jakości i standardów egzaminów, co odpowiada zarówno na potrzeby instytucjonalne, jak i oczekiwania uczestników procesu.

8.2. Ukierunkowanie systemu nauki języka polskiego jako obcego na potrzeby cudzoziemców

W tej części raportu skoncentrowano się na potrzebie lepszego dostosowania oferty edukacyjnej do cudzoziemców. Wskazano konieczność elastycznych form nauki, wsparcia językowego, a przede wszystkim programów integracyjnych.

W opinii respondentów wywiadów TDI system nauki powinien być bardziej zindywidualizowany i praktyczny. Przytaczane w poprzednich częściach raportu wypowiedzi wskazują na niedostateczną ilość materiałów dydaktycznych (szczególnie osoby z Azji) oraz niewystarczającą liczbę zajęć o charakterze kulturowym i komunikacyjnym. Wśród rekomendacji płynących od samych zainteresowanych najistotniejsze są dwie: **większa integracja poprzez tworzenie przestrzeni i środowisk sprzyjających praktycznemu używaniu języka**. Respondenci podkreślali tutaj, że czują się często izolowani i spędzają czas głównie wśród członków swojej narodowości, co utrudnia im nabywanie kompetencji praktycznych, w tym poznawanie polskiej kultury, ale także czysto komunikacyjnych umiejętności. Drugim aspektem najważniejszym dla cudzoziemców była potrzeba **nauki języka branżowego**. Tutaj zdaniem badanych brakuje w Polsce ukierunkowanych kursów, zajęć uzupełniających o specyficzne dla danego zawodu umiejętności komunikacyjne. Warto w tym zakresie wzorować się na krajach takich jak Niemcy, Holandia, gdzie nauka języka często połączona jest z nabywaniem konkretnych umiejętności zawodowych.

Podobne wnioski kształtują się z wywiadów z przedstawicielami instytucji edukacyjnych, którzy wskazywali przede wszystkim na aspekty związane z potrzebą utrzymania wysokiej jakości kształcenia, zapewnienia dofinansowań oraz działań na rzecz integracji cudzoziemców i przeciwdziałania izolacji.

Podsumowując, analiza wskazuje, że rozwój systemu nauki języka polskiego jako obcego powinien koncentrować się na zwiększeniu elastyczności form kształcenia oraz lepszym dopasowaniu treści dydaktycznych do zróżnicowanych potrzeb cudzoziemców, z uwzględnieniem różnic kulturowych i zawodowych.

Zidentyfikowane postulaty -intensyfikacja działań integracyjnych, tworzenie możliwości praktycznego użycia języka poza salą lekcyjną oraz rozbudowa oferty

kursów branżowych -wynikają bezpośrednio z doświadczeń uczestników procesów edukacyjnych i obserwacji instytucji prowadzących szkolenia. Uzupełnienie obecnego systemu o elementy umożliwiające stopniowe przechodzenie od nauki ogólnej do ścieżek specjalistycznych mogłoby przyczynić się do zwiększenia skuteczności procesu uczenia się i poprawy sytuacji społecznej oraz zawodowej osób uczących się języka. Tym samym rekomendacje te pozostają spójne z wnioskami dotyczącymi barier systemowych i organizacyjnych przedstawionymi w poprzednich częściach raportu.

8.3. Rekomendacje dotyczące poprawy jakości i dostępności kształcenia językowego

W ostatniej części raportu zaprezentowano rekomendacje dotyczące rozwoju systemu nauki i certyfikacji języka polskiego jako obcego. Obejmują one zarówno działania strategiczne, jak i operacyjne -w zakresie finansowania, kadry, organizacji i promocji nauki języka polskiego w kraju i za granicą.

Respondenci wywiadów TDI z cudzoziemcami, których wypowiedzi przytaczano w poprzednich rozdziałach wskazywali na potrzebę zwiększenia liczby terminów egzaminacyjnych, rozszerzenia ośrodków w regionie oraz wzrost integracji społecznej. Zdaniem badanych pomogłoby większe finansowanie nauki i certyfikacji ze środków publicznych, co zredukowałoby bariery ekonomiczne oraz poprawić dostępność egzaminów w mniejszych miastach, w celu zlikwidowania barier lokalizacyjnych. Część uczestników badania postuluje digitalizację procedur i uproszczenia zapisów, przy czym warto odnotować, że nie same procedury stanowią problem, a brak wystarczającej liczby miejsc.

Wyniki badań TDI przeprowadzonych wśród przedstawicieli instytucji edukacyjnych sugerują, że główne bariery w dostępie do nauki i certyfikacji wynikają z:

- Zbyt małej liczby ośrodków egzaminacyjnych i terminów,
- niewystarczających funduszy przeznaczonych na kursy przygotowawcze,
- nieregularnej promocji ofert językowych i informacji w urzędach dla cudzoziemców,
- terytorialnych różnic w dostępie do szkoleń,
- braku szybkich procedur weryfikacji kwalifikacji językowych.

Zastosowanie metodologii ilościowo-jakościowych (TDI, badania danych zastanych, cenniki instytucji w 5 województwach, dane NAWA 2025) pozwoliło na opracowanie modelu rekomendacji, w ramach którego proponuje się następujące kroki:

- udostępnienie dotacji na kursy przygotowawcze B1/B2 dla osób zamierzających ubiegać się o kartę pobytu lub obywatelstwo,
- rozszerzenie egzaminów w obszarach o dużym zapotrzebowaniu,
- stworzenie cyfrowej platformy informacyjno-edukacyjnej integrującej wszystkie akredytowane ośrodki,
- uproszczona rekrutacja i certyfikacja online.
- monitorowanie jakości nauczania poprzez certyfikację wykładowców i wspólny system akredytacji.

Porównanie z krajami UE potwierdziło, że system działa najlepiej tam, gdzie następuje poprawa dostępności, cyfryzacji i spójności oferty programowej.

Sugerowane są dodatkowe badania i zastosowanie metod mieszanych, w tym szerokie wykorzystanie ilościowych ankiet wśród cudzoziemców oraz analiza danych administracyjnych zebranych zarówno z NAWA, jak i Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Podsumowując, wyniki analizy jednoznacznie wskazują, że dalszy rozwój systemu nauki i certyfikacji języka polskiego jako obcego powinien opierać się na zwiększeniu dostępności usług edukacyjnych i egzaminacyjnych, wzmocnieniu systemu finansowania oraz utrzymaniu wysokich standardów jakości, w tym nadzoru merytorycznego i akredytacji. Zgromadzony materiał dowodzi, że ograniczenia mają charakter zarówno organizacyjny, jak i strukturalny, a ich konsekwencje ujawniają się szczególnie w regionach o wysokim napływie migracyjnym, takich jak województwo śląskie.

Zaprezentowane rekomendacje bazują na triangulacji danych i odzwierciedlają potrzeby zgłaszane przez użytkowników systemu oraz instytucje edukacyjne. Tym samym proponowane kierunki działań stanowią spójną odpowiedź na zidentyfikowane wyzwania i wpisują się w europejskie standardy wspierania integracji językowej. Ich wdrożenie umożliwi nie tylko zwiększenie skuteczności nauczania, lecz również zapewni większą transparentność i równy dostęp do możliwości potwierdzania kompetencji językowych, co w dłuższej perspektywie przyczyni się do wzmocnienia procesów integracyjnych i społeczno-zawodowych cudzoziemców w Polsce.

9. Spis tabel i wykresów i Infografik

Wykres 1 Na podstawie liczby cudzoziemców w Polsce i danych dotyczących trendów w kształceniu językowym można oszacować udział poszczególnych form kształcenia w rynku.	24
Wykres 2 Mediana cen kursów języka polskiego w sektorach prywatnym i publicznym w województwie śląskim jest wysoka.	29
Wykres 3 Długość przerw między poszczególnymi sesjami egzaminacyjnymi w roku różni się.	30
Wykres 4 Popyt na język polski jako obcy jest kształtowany przez trzy główne grupy migrantów	33
Wykres 5 Zapotrzebowanie na	34
Tabela 1 Terminy sesji egzaminacyjnych w latach 2022-2025	31
Tabela 2 Podział ośrodków uprawnionych do przeprowadzenia egzaminu państwowego potwierdzającego znajomość języka polskiego jako języka obcego. .	43
Tabela 3 Rodzaje certyfikatów poświadczających znajomość języka polskiego.....	48
Tabela 4 Porównanie zgodności polskich procedur certyfikacji językowej z regulacjami i rozwiązaniami stosowanymi w innych krajach UE	65
Infografika 1 Procedurę certyfikacji znajomości języka polskiego jako obcego reguluje Ustawa o języku polskim z 7 października 1999 r. oraz wydane na jej podstawie rozporządzenia.	21

10. Bibliografia

1. Council of Europe (2020). Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment -Companion Volume. Strasbourg: Council of Europe Publishing.
2. Council of Europe -Linguistic Integration of Adult Migrants (LIAM).
3. European Commission, Directorate-General for Migration and Home Affairs (2022). Language Learning and Skills Acquisition of Migrants and Refugees in Europe. Brussels: Publications Office of the European Union.
4. European Migration Network (EMN) (2024). Language courses as part of the integration procedure. Dostęp: home-affairs.ec.europa.eu
5. Global School Kraków (2024). TELC for the Resident Card -examination information. Dostęp: <https://globalschool.com.pl/en/telc-for-the-resident-card/>
6. Nauka w Polsce (PAP) (2024). Państwowy system poświadczania znajomości języka polskiego jako obcego -aktualne dane.
7. Nordic Council of Ministers (2023). Language Training Services for Adult Immigrants.
8. OECD (2021). Unlocking the Potential of Migrants: Cross-country Analysis. Paris: OECD Publishing.
9. OECD (2021). Language Training for Adult Migrants. Paris: OECD Publishing.
10. Państwowa Komisja ds. Poświadczania Znajomości Języka Polskiego jako Obcego (PKPZJPjO). System certyfikacji -statystyki i ośrodki egzaminacyjne.
11. Polonization.pl (2024). How to pass the Polish B1 exam -practical guide.
12. Rozporządzenie Ministra Edukacji i Nauki z dnia 26 czerwca 2023 r. w sprawie egzaminów z języka polskiego jako obcego (Dz.U. 2023 poz. 1256).
13. Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 11 grudnia 2015 r. w sprawie Państwowej Komisji ds. Poświadczania Znajomości Języka Polskiego jako Obcego.
14. Telc gmbH -The European Language Certificates (2025). Polish language examinations.
15. Together Language School Warsaw (2024). TELC examinations in Polish - schedule and registration.

11. Wzory narzędzi badawczych

11.1. Scenariusz indywidualnego wywiadu pogłębionego z osobami, które kształciły się z zakresu języka polskiego jako obcego

Wzór narzędzia badawczego Szanowni Państwo, Konsorcjum firm EU-Consult sp. z o.o. oraz Grupa BST sp. z o.o. na zlecenie Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Katowicach przeprowadza analize na potrzeby analizy pt.: „Nauka i certyfikacja znajomości języka polskiego jako obcego jako kluczowa kompetencja i narzędzie mobilności zawodowej (województwo śląskie)". Elementem prowadzonych badań są wywiady pogłębione z osobami, które kształciły się z zakresu języka polskiego jako obcego. Z tego powodu zapraszamy do wzięcia udziału w badaniu - Państwa wypowiedzi są całkowicie poufne i będą prezentowane jedynie w formie zanonimizowanej. Udział w wywiadzie zajmie około 20 minut.
1. Jak zaczęła się Pana/Pani przygoda z nauką języka polskiego? Z jakiego powodu zdecydował/a się Pan/Pani na naukę języka polskiego? Czy te powody zmieniały się z czasem, czy były od początku jasne i niezmiennie?
2. W jaki sposób uczył/a się Pan/Pani języka polskiego? (kurs, szkoła, online, samodzielnie) Jak ocenia Pan/Pani wybraną formę nauki -co było w niej pomocne, a co utrudniało naukę? Czy miał/a Pan/Pani możliwość nauki bezpłatnej? Jak to wyglądało w praktyce? Czy formy nauki, z których Pan/Pani korzystał/a, były łatwo dostępne w miejscu zamieszkania?
3. Czy kiedykolwiek myślał/a Pan/Pani o potwierdzeniu znajomości języka polskiego dokumentem lub certyfikatem? Czy starał/a się Pan/Pani o certyfikat językowy? Jak wyglądało to doświadczenie? Jakie były powody, dla których zdecydował/a się Pan/Pani na taki krok (jeśli dotyczy)? Jak ocenia Pan/Pani dostępność egzaminów -np. liczba terminów, koszty, odległość ośrodków?
4. Z jakimi trudnościami zetknął/ęła się Pan/Pani podczas nauki języka? Czy pojawiły się jakieś bariery administracyjne, finansowe lub inne? Co było największym wyzwaniem przy podejściu do egzaminu lub certyfikatu (jeśli dotyczy)?

Wzór narzędzia badawczego

5. Czego -Pana/Pani zdaniem -brakuje w obecnym systemie nauki języka polskiego dla cudzoziemców? Jakie zmiany mogłyby ułatwić osobom uczącym się tego języka zdobycie odpowiednich umiejętności i certyfikatów?
6. Czy chciał(a)by Pan/Pani podzielić się jeszcze jakąś refleksją lub opinią na temat nauki języka polskiego jako obcego?

Podziękowanie za udział w badaniu

11.2. Scenariusz indywidualnego wywiadu pogłębionego z przedstawicielami instytucji prowadzących kształcenie lub certyfikację z zakresu języka polskiego jako obcego

Wzór narzędzia badawczego

Szanowni Państwo,
Konsorcjum firm EU-Consult sp. z o.o. oraz Grupa BST sp. z o.o. na zlecenie Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Katowicach przeprowadza analizę na potrzeby analizy pt.: „Nauka i certyfikacja znajomości języka polskiego jako obcego jako kluczowa kompetencja i narzędzie mobilności zawodowej (województwo śląskie)”. Elementem prowadzonych badań są wywiady pogłębione z przedstawicielami instytucji prowadzących kształcenie lub certyfikację z zakresu języka polskiego jako obcego.

Z tego powodu zapraszamy do wzięcia udziału w badaniu - Państwa wypowiedzi są całkowicie poufne i będą prezentowane jedynie w formie zanonimizowanej. Udział w wywiadzie zajmie około 30 minut.

1. Proszę opisać, czym zajmuje się Państwa instytucja w zakresie języka polskiego jako obcego. Jak długo działacie Państwo w tym obszarze? Jakie formy nauki oferujecie lub z jakimi formami najczęściej współpracujecie (stacjonarna, hybrydowa, online)?
2. Kto najczęściej korzysta z Państwa oferty nauki języka polskiego? Z jakimi celami trafiają do Państwa uczestnicy -czy są to cele zawodowe, życiowe, edukacyjne? Czy zauważacie Państwo zmiany w tych celach w zależności od sytuacji społecznej, gospodarczej, geopolitycznej?
3. Jak ocenia Pan/Pani dostępność i różnorodność oferty nauki języka polskiego jako obcego w województwie śląskim? Czy zapotrzebowanie na tego typu

Wzór narzędzia badawczego

naukę wg Pana/Pani wiedzy przewyższa dostępność miejsc, kadry, terminów? Czy wg Pana/Pani doświadczenia istnieją bezpłatne możliwości nauki -i jak często są wykorzystywane?

4. Jakie dokumenty lub certyfikaty potwierdzające znajomość języka polskiego w praktyce uzyskać może uczestnik? Jak wygląda procedura ubiegania się o certyfikat wydawany przez Państwową Komisję? Na jakich poziomach językowych najczęściej wg Pana/Pani wiedzy podchodzą do egzaminów kandydaci w woj. śląskim? Ile średnio osób (w skali rocznej) ubiega się o taki certyfikat za pośrednictwem Państwa instytucji?

5. Czy dostępność egzaminów związanych z uzyskaniem certyfikatu (terminy, liczba miejsc, poziomy) odpowiada wg Pana/Pani wiedzy potrzebom uczestników? Jakie są koszty uzyskania takich dokumentów i czy pojawiają się skargi na ich wysokość?

6. Jakie bariery wg Pana/Pani wiedzy utrudniają osobom uczącym się dostęp do egzaminów certyfikacyjnych? Czy dostrzega Pan/Pani elementy systemu, które wymagają poprawy (np. brak kadry, formalności, liczba ośrodków egzaminacyjnych)?

7. Wg Pana/Pani doświadczenia, jakie poziomy nauki języka polskiego jako obcego są najczęściej wybierane w procesie podlegającym, jak i niepodlegającym certyfikacji?

8. Jakie zmiany w systemie nauki i certyfikacji języka polskiego jako obcego byłyby -Pana/Pani zdaniem -najważniejsze? Co mogłoby ułatwić dostępność do nauki i certyfikacji większej liczbie zainteresowanych osób? Czy w Pana/Pani opinii konieczne jest zwiększenie dostępności egzaminów z języka polskiego jako obcego poprzez np. zwiększenie liczby ośrodków egzaminacyjnych w województwie, przeniesienie zadań związanych z organizowaniem egzaminów z Komisji Poświadczania Znajomości Języka Polskiego jako Obcego na inne podmioty, zniesienie opłat/ zmniejszenie opłat, zwiększenie liczby dostępnych terminów egzaminów czy też poprzez zapewnienie możliwości przystąpienia do egzaminu na każdym poziomie biegłości językowej?

Wzór narzędzia badawczego
9. Czy chciał(a)by Pan/Pani dodać coś, co nie zostało poruszone, a co uważa Pan/Pani za istotne w tym temacie?
Podziękowanie za udział w badaniu

